

ZPRÁVY

ČESKÉ SPOLEČNOSTI RUKOPISNÉ

3

Řada: VI

ISSN 1213-9033

Praha, 1. června 2003

Obsah

Články

Karel Nesměrák: <i>Stručná historie České společnosti rukopisné</i>	49
Robert Jan Hřebíček: <i>Nad skladbou O velikých bojích křesťan s Tatary II.</i>	52
Jiří Urban: <i>Grafické koincidence v písmu sporných památek</i>	63
Dana Mentzlová, Karel Nesměrák: <i>Ramschakova kronika – obdoba Rukopisů?</i>	69
Jiří Beránek, Jiří Urban: <i>Nebeský, Alexandreida a RKZ</i>	72
Recenze	73
Členské zprávy	77
Drobné zprávy	80

Stručná historie České společnosti rukopisné

KAREL NESMĚŘÁK

V listopadu loňského roku jsme si připomněli 70. výročí založení České společnosti rukopisné, na jaře roku letošního 10. výročí jejího obnovení. Osudům a historii České společnosti rukopisné byly dosud věnovány jen čtyři práce. Poměrně nelichotivé zmínky o ČSR publikoval ve svém článku věnovaném historii rukopisného sporu Josef Kočí¹⁾ v roce 1969. Historii ČSR do jejího rozchodu v roce 1952 zrekapituloval její aktivní člen Karel Urban v článku²⁾ vydaném v roce 1991. Dosud nejobsáhleji se její historii i současnosti věnovala Lucie Hradilová³⁾. Konečně v minulém čísle Zpráv pak atmosféru vzniku ČSR připomenul Radomil Šolc⁴⁾.

Předchůdci

Myšlenku na vytvoření společnosti, která by se zabývala obranou napadaných Rukopisů královédvorského a zelenohorského, vyslovil jako první – v souvislosti s tzv. Kuhovou aférou – Pavel Josef Šafařík 15. dubna 1859:

„My, Čechové, nemáme, bohužel, žádného spojení, žádného centrum, žádné České společnosti, žádných mužů, kteříby peněz a pár let na to obětovati mohli a chtěli, by to vše sebrali. Měla by se ta obrana našich památek sebrati, stará i nová, neboť již mnoho psáno, co by také ku vysvětlení přispělo. Nová i stará: nebo ten spor není nový.“

Jistě netušil, že uplyne dlouhých 73 let než jeho myšlenka dojde realizace. Ke vzniku společnosti sdružující obránce a zájemce o RKZ nedošlo ani za velkých Rukopisných bojů v letech 1886–1887. Definitivní tečkou, jímž měl být spor o RKZ umlčen, mělo být Prohlášení o vyřešení otázky rukopisné – tzv. Silvestrovský manifest – publikované 31. prosince 1911 v Národních listech, podepsané 52 realistickými vědci. Kroky obránců, kteří se v té době zaktivizovali a mezi něž tehdy patřili především F. Kolda, D. Žunkovič a J. Letošník, však přerušila I. světová válka. Významným se stalo především vystoupení dvojnásobného rektora University Karlovy, filosofa a fyziologa profesora Františka Mareše⁵⁾. Poprvé se Mareš Rukopisů dotkl již roku 1906⁶⁾. Na jaře roku 1918 se pak stal členem tzv. *rukopisné komise*, která se měla obranou RKZ zabývat. Její činnost byla však samotným Marešem pozastavena, aby nemohlo být jejích výsledků zneužito rakouskými úřady proti T. G. Masarykovi, jenž v té době jednal v zahraničí o samostatnosti českých zemí. Znovu v rukopisné otázce vystoupil Mareš až roku 1927, kdy napadl vědecké metody odpůrců Rukopisů⁷⁾ a záhy se stal největší autoritou na poli novodobé obrany RKZ.

Vedle Mareše patřili k nejvýznamnějším obráncům té doby především Jan Vrzalík, Vladimír Zákrevs, Karel Andrlík, Ladislav Matoušek, Václav Perek a Karel Třeska. Velkým přínosem rukopisné obraně byly práce Viktorina Vojtěcha, profesora fotografie a

fotochemie UK, který prováděl v letech 1914 a 1927–1929 fotografický průzkum RKZ, jehož výsledky potvrdily vysoké stáří rukopisů a z Vojtěcha-odpůrce se stal Vojtěch obránce⁸⁾.

V letech 1926–1927 byl založen *Rukopisný fond vědecký, určený k prozkoumání některých otázek dosud sporných, důležitých pro posouzení pravosti naší nejstarší památky rukopisné K a Z rukopisu*. Významným počinem fondu, jenž se později stal součástí ČSR, bylo pořízení jubilejního vydání RKZ⁹⁾.

Založení Československé společnosti rukopisné

První jednání o založení Československé společnosti rukopisné proběhlo 13. prosince 1931, kdy se v bytě profesora Mareše konala schůzka, na níž bylo rozhodnuto o vypracování stanov a získání úředního schválení. Hlavním iniciátorem se stává JUDr. Václav Perek, který na základě stanov Československé astronomické společnosti vypracoval první stanovy ČSR a podal příslušné žádosti. Ministerstvo vnitra pak dalo schválení vzniku společnosti na vědomí dopisem¹⁰⁾ ze dne 26. října 1932. Ustavující valná hromada Československé společnosti rukopisné se konala 20. listopadu 1932 v Měšťanské besedě ve Vladislavově ulici. Cílem nově založeného přísně nepolitického občanského sdružení se stalo „*šíření a popularizování vědeckého bádání o starodávných rukopisech kulturních vůbec, zvláště pak o rukopisech slovanských, zejména českých*“.

Československá společnost rukopisná v letech 1931–1939

Prvním předsedou ČSR byl na ustavující valné hromadě zvolen JUDr. Václav Perek. Počáteční období po založení Společnosti bylo věnováno především vnitřním záležitostem ČSR, začaly se konat pravidelné schůzky, byly plánovány možnosti vedení obrany Rukopisů. Významným počinem bylo navázání kontaktu s profesorem Viktorinem Vojtěchem, který se stal záhy členem ČSR a velmi brzy i jejím druhým předsedou. Společnost pořádala přednášky, exkurse, shromažďovala knihovnu a vydávala periodický časopis *Zprávy Československé společnosti rukopisné*¹¹⁾.

V roce 1939 došlo i založení odbočky ČSR v Brně, jejímž hlavním iniciátorem byl moravský archeolog František Adámek, předsedou odbočky se stal profesor Karel Absolon.

Do poměrně slibně se rozvíjejících aktivit ČSR však zasáhly události roku 1938 a 1939 a posléze II. světové války, které přirozeně problematiku RKZ odsunuly na druhé místo. Po pohnutých událostech Mnichovských vydala v lednu 1939 společnost *provolání Českému národu*¹²⁾ v němž připomíná národu RKZ, které „*v ... hlubokém zklamání a pokoření byly zdrojem dávné tradice domácí, které v době poroby probudily jeho sebevědomí a obrodily všechn jeho kulturní život*“. Za toto svolání se Společnosti dostalo nadšeného poděkování českého tisku i veřejnosti.

Česká společnost rukopisná v období Protektorátu (1939–1945)

Československá společnost rukopisná, přejmenovaná po Mnichovu na Českou společnost rukopisnou, se snažila svou činnost vykonávat i za války, ale zejména po roce 1941 její činnost takřka utichla.

V lednu 1939 rezignoval V. Vojtěch ze zdravotních důvodů na předsednickou funkci a v pořadí třetím předsedou se stal Ing. Vilém Götzl. Během Protektorátu podnikli Němci řadu útoků proti RKZ¹³⁾; přesto se Společnost pokoušela dále vyvíjet svoji aktivitu. Ze strany úřadů jí však byly kladeny různé překážky. V roce 1940 se předsednictví ČSR znovu ujal Viktorin Vojtěch, ale po opětovném zhoršení jeho zdravotního stavu vykonával předsednictví prakticky úřadující místopředseda Vilém Götzl.

V květnu 1941 pak přichází zákaz vydávání Zpráv, jež znamenal faktické utlumení činnosti Společnosti, zejména po nástupu Heydrichově. Z aktivit se podařilo udržet jen korespondenční styk a příležitostné schůzky členů.

Období po osvobození do nuceného rozchodu (1945–1952)

První snahy o obnovení činnosti Společnosti se datují již do jara 1945. První řádná valná hromada se konala 11. listopadu 1945. Byly obnoveny pravidelné schůzky a přednášková činnost. První komplikace se objevily při snaze o obnovení vydávání Zpráv. Ty byly nejprve na nátlak úřadů přejmenovány na Oběžník, ale vyšla jen dvě čísla a vydávání bylo opět zakázáno. Poté vycházely Zprávy jen v cyklostylované podobě.

Po roce 1948 nastal pro rukopisnou obranu vysloveně nepříznivý čas. Po smrti předsedy Götzla v roce 1950, stanul v čele společnosti MUDr. Jan Hlávka. V roce 1951 pak došlo k vydání Zákona o dobrovolných organizacích a shromážděních (68/1951 Sb.), jehož cílem bylo zredukovat počet existujících spolků. Společnost nemohla dále existovat jako samostatná organizace a mimořádná valná hromada se dne 20. května 1952 rozhodla pro dobrovolný zánik ČSR. Poslední schůze likvidačního výboru se konala 9. prosince 1952. V době svého zániku měla Společnost 311 členů. Finanční hotovost byla převedena státní pokladně, knihovna a archiv uloženy jako deponát v Archivu hl. m. Prahy.

Obnova společnosti v roce 1993, současná činnost

Po zániku Společnosti udržovali bývalí členové společnosti ale i další zájemci o RKZ alespoň písemný, a někteří i osobní styk. Publikační možnosti rukopisné obrany byly prakticky nulové. K jistému obnovení zájmu o Rukopisnou problematiku došlo až v polovině 60. let.

V roce 1991 založil Ing. Jiří Urban, syn jednoho z významných obránců a bývalého jednatele ČSR Ing. Karla Urbana, nakladatelství Neklan, které vydalo mj. zásadní obranné práce PhDr. Julia Enderse a vydávalo Almanach rukopisné obrany. Urban zároveň vytvořil i *Klub přátel Rukopisů*, prostřednictvím něhož se navázaly nové kontakty mezi zájemci o Rukopisnou problematiku.

Z iniciativy Klubu došlo 21. března 1993 k zorganizování obnovující valné hromady České společnosti rukopisné v restauraci U Zvonu v Praze-Košířích. Členem Společnosti

se stal mj. i člen bývalé ČSR František Svátek, jež tak zprostředkoval právní kontinuitu. Valné hromady se zúčastnilo 12 osob, za předsedu obnovené Společnosti byl zvolen Ing. Jiří Urban.

Činnost současné České společnosti rukopisné se zaměřuje jak na popularizaci poznatků o RKZ a dalších sporných památkách, tak na vlastní badatelskou činnost. Konají se pravidelné pracovní schůzky, pořádají přednášky, rozvíjí se internetové stránky. K významnému počínu patří i obnovení vydávání Zpráv jako registrovaného periodika, na jejichž stránkách lze nalézt detaily o činnosti ČSR.

Poznámky

1. Kočí, J.: Spory o Rukopisy v české společnosti. In: RKZ–Dnešní stav poznání. *Sborník Národního muzea, C–literární historie*, 13/14, 1968/1969, str. 25–48.
2. Urban, K.: Historie Československé společnosti rukopisné. *Almanach rukopisné obrany 1991*. Praha, Neklan 1992, str. 5–9.
3. Hradilová, L.: *Česká společnost rukopisná. Historie a současnost spolku*. Diplomová práce. Opava, Ústav historie a muzeologie. Filozoficko-přírodovědecká fakulta. Slezská universita 2000, 225 str.
4. Šolc, R.: Sedmdesát let České společnosti rukopisné – jubilejní vzpomínka pamětníka. *Zprávy České společnosti rukopisné VI/2* (1. prosince 2002), str. 29–33.
5. Třeska, K.: Bojovník za vědeckou kázeň. *Zprávy Československé společnosti rukopisné I/13* (20. října 1937), str. 13.
6. Mareš, F.: Německá kultura a její zkažené plody u nás. *Přehled* 4, 1905/1906, str. 430–432, 450–452 a 470–471.
7. Mareš, F.: *Vědecké metody realismu, zvláště v otázce Rukopisů*. Praha, Mladá generace československé národní demokracie 1927, 60 str.
8. Vojtěch, V.: Jak jsem dospěl ke zkoumání RKZ. *Zprávy Československé společnosti rukopisné I/1* (15. června 1935), str. 34.
9. Karlík J. – Seykora, V.: *Rukopis královédvorský a zelenohorský. Píseň pod Vyšehradem. Milostná píseň krále Václava. Legenda o sv. Prokopu. Libušino proroctví*. Praha, Rukopisný fond vědecký 1936, 274 str.
10. Dopis Ministerstva vnitra Dr. Perkovi ze dne 26.10.1932, č. j. 72528 (Archiv ČSR, č. 4).
11. Nesměrák, K.: Historie Zpráv České společnosti rukopisné. *Zprávy České společnosti rukopisné VI/1* (1. června 2002), str. 21–23.
12. Česká společnost rukopisná Českému národu. *Zprávy České společnosti rukopisné II/1* (28. února 1939), str. 1–2.
13. Šohájek, J.: Rukopisná otázka za okupace. *Oběžník České společnosti rukopisné III/1* (1. února 1946), str. 3–5.

Nad skladbou *O velikých bojích křesťan s Tatary II.*

ROBERT JAN HŘEBÍČEK

V předminulých Zprávách ČSR nalezli čtenáři moji úvahu *Dalimil, Pulkava a bitva u Olomouce*¹⁾; jednalo se o jakýsi úvod k článku tomuto a článkům, jež budou následovat ve Zprávách dalších. Proto ta římská dvojka v názvu přítomného zastavení nad nejkrásnější skladbou královédvorského sborníčku staročeské orální poesie, obvykle, velmi prakticky a zcela nenáležitě zvanou *Jaroslav*.

I dnes bych rád zopakoval, že nejsem školeným profesionálním historikem; bylo by ode mne proto drzé, kdybych své úvahy nazýval „rozbořem“ *Jaroslava*. Ostatně ani

formou nehodlám napodobovat historické rozборы, spíše se bude jednat o jakési fejetony, ve kterých spolu nahlédneme do kuchyně historiků, respektive do jednotlivých hrnců, v nichž se připravovalo poznání *Jaroslava* z RK.

Trvám také na tom, že i poučený laik smí vstoupit v případě RK s historiky ve spor, a to z jednoho zásadního důvodu: Mnohdy stačí jen zdravý rozum, aby člověk mohl ukázat na logické rozpory a interpretační přemety v argumentaci proti starobylosti RK – nejen v oblasti historie, ale i jazykovědy a ostatních zúčastněných vědních disciplín. V minulém článku jsem to, myslím, dostatečně demonstroval na příkladu F. M. Bartošova převráceného či na hlavu postaveného čtení jednoho z údajů Dalimilovy kroniky.

Jaroslav z RK se původně netěšil přílišnému zájmu historiků, například Jaroslav Goll ve své slavné práci²⁾ této skladbě věnuje jen málo místa, většinu svého díla vymezil *Oldřichovi*; časem se však situace obrátila a zpěv *O velikých bojích křesťan s Tatary* se ukázal být nejproblematictější skladbou RK. Naše úvahy v těchto Zprávách tedy zdaleka nejsou poslední; postupně probereme tato témata:

- **Jaroslav, hrdina od Olomouce.** V této oblasti hodlám čtenáře seznámit se staříčkým, avšak skoro zapomenutým řešením Hermenegilda Jirečka³⁾, který nastínil možnost, že se nejedná o Jaroslava (Velikého) ze Šternberka, nýbrž o Jaroše ze Slivna či Bušperka. Spolu s Jirečkem a koneckonců všemi historiky-odpůrci také sdílím názor, že Jaroslav ze Šternberka jako vítěz nad Tatary r. 1241 a jakýsi patriarcha rodu nikdy neexistoval. Protože se mnou asi ledaskdo z obce zastánců starobylosti RK nebude souhlasit, bude jistě přínosné, rozpoutá-li na stránkách Zpráv nebo v internetové konferenci o RKZ nějaká nová válka o Jaroslava; svou výzbroj pro toto klání hodlám čtenářům předvést v dnešním příspěvku, částečně jsem si připravoval terén již minule, kdy jsem mimo jiné ukazoval (opět zejména s Jirečkovou pomocí), že ani Pulkava, s RK zhruba souvěký, nepřináší doklady pro Jaroslavovu existenci, ačkoli se za to dlouho mělo.
- **Hostýnské události.** Těm se budeme věnovat příště. Povíme si, jaké problémy přináší tato část zpěvu, bude řeč o jezuitských učencích, pověstech o Tatarech, o Hostýně a jeho okolí a o tom, jak asi vypadal a probíhal vpád Mongolů na Moravu. Svedeme bitvu o kapličku na Hostýně (respektive o její stáří) a zmíníme tamní mariánskou úctu.
- **Zpěv *O velikých bojích křesťan s Tatary* jako celek.** Zde už hodlám přinést nějaké vlastní novorozené poznatky o této skladbě. Základní myšlenka této části – totiž že skladba je kompilací, nikoli původním dílem, dále že jako celek rozhodně není souvěká s opěvovanými událostmi – byla již mnohokrát vyslovena; já jí byl však natolik uchvácen, že jsem trávil hodiny počítáním sprežek a zkratek, žonglováním s veršiky a kreslením tabulek, tož doufám, že výsledek bude stát za to. Konečně si projdeme i úvodní část *Jaroslava*, cestou potkáme i svatou Hedviku, dále vnučku Michala Vsevolodoviče, Kublaje Chána a proslulého milionáře Marka Pola.
- **Milion.** Zprávy ČSR nejsou nafukovací a proto si záhadnou paralelu díla Markova s naším RK podrobně probereme v samostatném fejetonu. Prozkoumáme i další paralely, ty domnělé i ty skutečné.

Je vidno, že uplyne mnoho vody, než se dobereme konce naší práce; a abych milé čtenáře neumohl už tímto úvodem, začnu rychle plnit plán.

I.

Mínule jsem ukazoval, že nejstarší tradiční svědectví o Jaroslavovi ze Šternberka jako vítězi nad Tatary, svědectví Pulkavovo, se v této věci ve skutečnosti nedá brát vážně; Příbík Pulkava, dvorní kronikář císaře Karla IV., smíchal vpád kumánský (1253) a tatarský (1241) tak dokonale, že vlastně nevíme, kdy a proti komu Šternberk bojoval; kronikář dokonce ani neuvádí, jak se „jistý vznešený Šternberk“ jmenoval, takže jsme dospěli k závěru, že to byl první historicky doložený „pravý“ Šternberk- Zdeslav, bojovník proti Kumánům r. 1253. To bude ten Pulkavův olomoucký „kapitán“. Bojů se koneckonců mohl účastnit i jeho syn, Jaroslav „Historicky Doložený“.

Dodejme, že Pulkava si strašlivý spletenec uvědomoval, v další redakci své kroniky už obě události jakž takž odděluje a „vznešeného Šternberka“ opouští docela, protože zmatky kolem jména zjevně nedokázal vyřešit.

Dnes si uvedeme další podrobnosti. Tedy: první, kdo se psal „ze Šternberka“, je právě **Zdeslav** (popř. Zdislav); před polovinou 13. století se nazýval „z Chlumce“. On bránil Olomouc před Kumány, on vystavěl hrad podle tehdejšího obyčeje nazvaný německy Sternberg; jeho otec *Diviš z Divišova* měl ještě dalšího syna Alberta, o nějakém třetím potomkovi Jaroslavovi není v historických pramenech ani zmínka. Zajímavé je, že Zdeslav je jmenován v průvodu Václava I., to když se král vracel r. 1241 z Moravy a na podzim krátce pobyl v Hradci (Králové). Zdeslav Šternberk se účastnil r. 1260 bitvy u Kressenbrunu, byl mužem nemalého významu a zásluh a zanechal po sobě šest synů; jedním z nich byl i Jaroslav.

Jaroslav ze Šternberka byl významným mužem éry Přemysla II. Otakara, pánem českých rodových statků; podle Jirečka to mohl být právě on, kdo se jako mladý muž účastnil po boku svého otce obrany Olomouce r. 1253; ovšem věkem se nehodí k tomu, aby válčil už r. 1241. Pokud budeme trvat na tom, že RK má na mysli Šternberka, museli bychom uznat, že i náš zpěv podlehl všeobecnému zmatení a vydává Kumány za Tatary.

Kdybychom uznali, že 1) zpěv RK není s událostmi r. 1241 souvěký a 2) že se jedná o kompilát několika upravených zpěvů (Kumáni u Olomouce byli, ale těžko je poženeme na Hostýn, ani je nebudeme spojovat s Kublajchánem, dobytím ruských měst atd., což by naše skladba činila), mohli bychom za hrdinu RK považovat právě tohoto šlechtice. Jméno „Tataři“ zde nevdá, jednak byli s Kumány příbuzní, jednak se s nimi skutečně v pramenech pletou – jak už víme – a jednak Evropané ve východních nájezdnicích neměli příliš jasno (ostatně zmatky byly vzájemné). Koneckonců kdyby byli kronikáři a skladatel RK skutečně korektní, neříkali by Tataři, ale Mongolové. To od nich však nikdo soudný chtít nemůže, ačkoli se toho dožadovali někteří z odpůrců RK; naštěstí drtivá většina historiků dobře ví, že touto holí královédvorského psa bít nelze. Mně osobně se toto řešení – ač jen jedno z možných – velice zamlouvá.

Uvedeme ještě, že Jaroslav Šternberk je v některých pramenech 13. století uveden i jako Jarossius de Sternberg, tedy **Jaroš** ze Šternberka (ono je to v podstatě totéž); nemalý význam této skutečnosti vyjde najevo později.

Několik dalších pánů s hvězdou ve znaku neslo jméno Jaroslav, Zdislav či Diviš; ti jsou však už mimo oblast našeho zájmu.

II.

Nyní se podívejme, jaké argumenty jsou v oběhu ve prospěch historické existence Jaroslava Velikého ze Šternberka, domnělého bratra Zdeslavova a údajného vítěze nad Tatary u Olomouce r. 1241. Budeme vycházet z toho, co napsal historik a archeolog **František Adámek**⁴⁾, badatel „rukopisné obci“ dobře známý. Adámek uznává, že v soudobých pramenech tento Jaroslav Šternberk schází; nicméně přesto pokračuje v obhajobě jeho existence.

Adámkovi je prvním dokladem samotný Rukopis královédvorský. Zde stačí poznamenat, že RK uvádí jen jméno „Jaroslav“, bez jakéhokoli bližšího určení. Adámkův argument by platil jen v případě, kdyby byl Jaroslav Šternberk – vítěz nad Tatary doložen odjinud tak, abychom nebyli na pochybách, koho si představit pod prostým „Jaroslavem“ v RK; to by ovšem RK v argumentaci nebyl potřebný a my se takto pohybuje v kruhu.

Dále se Adámek tradičně odvolává na pána ze Šternberka u Pulkavy a jeho následovníků; my už jsme v minulém článku ukázali, co jsme dnes jen doplnili, totiž že s Pulkavou jako svědkem se v tomto případě musíme definitivně rozloučit.

Potom přicházejí na řadu **pozdní prameny**. Adámek si je však vědom problematičnosti užívání pozdních (a dodejme velmi pozdních) pramenů; pokouší se proto na několika příkladech ukázat, že i pozdní prameny mohou být nepochybné.

Uvedu jeden příklad za všechny – doslova za všechny, protože se jedná vždy o týž případ: První staroslověnská legenda o svatém Václavu. Pochází z 10. století (malá část badatelů ji klade na počátek 11. století, to však není podstatné), je běžně užívána jako významný historický pramen (v mezích, jaké jí vymezuje její žánr), nejstarší její exempláře máme však až z 14. (hlaholské chorvatské verze) a 16. (ruské rukopisy) století. Podle Adámka se jedná v případě pozdních dokladů Jaroslavovy existence o týž případ.

Zde však jde o něco jiného. Pozdní svědectví ve prospěch pozemského bytí Jaroslava ze Šternberka, vítěze nad Tatary, jsou *skutečně pozdní* – někdy i známe jejich *pozdní autory*. U „První staroslověnské“ (a u všech dalších uvedených příkladů) jde naproti tomu o to, že máme *staré dokumenty* v novém či *pozdním opise*. To je veliký rozdíl.

Uvedu pro jistotu ještě jeden příklad; bude poněkud drastický, takže předem upozorňuji, že v žádném případě nehodlám ironizovat zasloužilého badatele Adámka, z jehož práce koneckonců přečasto čerpám; jde mi jen o co nejsrozumitelnější ozřejmení jeho omylu v této věci.

Pokud třeba za 200 let najdou historikové lístek v mém zápisníku a na něm mojí rukou napsanou větu „*Tatary u Olomouce porazil roku 1241 Jaroslav Hřebíček z Hradce*“ a u toho datum 1. dubna 2003, jistě se budou tázat (nebo v to alespoň doufejme), jak jsem na to přišel. Nejprve si zjistí, že k r. 1241 žádný Hřebíček v Hradci (a asi nejen v Hradci) doložen není, potom poukáží na to, že po dobu více než sedmisetšedesáti let o takovém pokofiteli Tatarů nikdo nemá potuchy; možnost spolehlivé ústní tradice o mém vítězném předkovi vyloučí jako velmi málo pravděpodobnou; pak zápisník rozdupou a budou se sami sebe ptát, proč se tím vůbec zabývali. *Něco jiného* by bylo, kdyby našli – byť v mém zápisníku a mojí rukou pořizený – zápis, který by se tvářil jako opis nějaké starší listiny se všemi

náležitostmi starších listin, třeba ze 13. století; pokud by *vnitřní svědectví* toho textu uznali dostatečným, to jest bylo by alespoň pravděpodobné, že je to *starý* dokument opsaný *novou* rukou r. 2003, byl by to stejný případ jako 1. stl. legenda o sv. Václavu.

Šternberská tradice o Jaroslavovi Velikém je samozřejmě poněkud jiné kvality než můj příklad, ale pokud nevíme, na čem přesně se zakládá *Majestát*⁹⁾ z r. 1661 a podobné dokumenty, lze se domnívat, že starý omyl kronikářů vešel i do rodinné tradice Šternberků – a není se co divit, vždyť spojení „Jaroslav“ plus „ze Šternberka“ přináší už o nějakých 120 let dříve Hájek z Libočan, k němuž se ještě vrátíme. Závěrem tohoto oddílu však ještě můžeme poznamenat, že „omyl kronikářů“, pozdějších historiků a rodinných tradic není ani nijak velký, vždyť Šternberk skutečně hájil Olomouc a dokonce mohl (viz Jireček) nést jméno Jaroslav; jen to nebylo r. 1241 ale 1253. Ovšem mám za to, že tisíce českých vojáků a rozhodující vítězství nad mongolskými hordami patří do kategorie „velké oči“, stejně jako líčení olomoucké bitvy už v RK je silně nadsazeno, jak jsem se pokusil v předminulých Zprávách ČSR dovodit z Dalimila.

III.

Je na čase, abychom se v našich úvahách vrátili o něco zpět a konečně se spolu s Hermenegildem Jirečkem pokusili najít řešení problému „Jaroslav z RK, Tataři a Olomouc r. 1241“. Uvedli jsme, že abychom „Jaroslava“ mohli chápat jako Šternberka, museli bychom děj olomoucké části RK posunout k roku 1253 a Kumánům a předpokládat, že se Jaroslav účastnil obrany Olomouce spolu se svým otcem. S touto možností sice také vyrukoval Jireček, ovšem základ jeho výzkumu je jinde: Jaroslav z RK není Jaroslav ze Šternberka, nýbrž **Jaroš ze Slivna**.

Jaroš ze Slivna (později Bušperka, Vuhšperka) se narodil asi r. 1210, byl tedy již r. 1241 v nejlepších letech válečníka; připomíná se často v okolí krále Václava I. („Jednookého“) a za celý život se ve válce nejednou vyznamenal. Navíc máme důvod se domnívat, že *roku 1241 na Moravě byl*, připomíná se v listině, vydané v Hradci (dnes Králové), kde se při návratu z Moravy na podzim zmíněného roku zastavil král Václav. Tu se Jaroš jmenuje jako jeden z předních členů králova průvodu (kde je zmíněn, jak jsme podotkli už výše, také Zdeslav) a tu poprvé vystupuje jako dvorský číšník.

Zemřel r. 1272 a již roku 1289 je označen jako „Jarossius Magnus“ (Jaroš Veliký), což vypovídá o tom, jaké účtě se těšil. Nemáme přímého dokladu pro jeho účast na událostech u Olomouce r. 1241, vyloučeno to však není, o což koneckonců jde.

Jméno „**Jaroš**“ je, jak už jsme řekli, prakticky totéž jako „**Jaroslav**“, je to jeho zkrácená forma; také se v listinách hojně tato dvě jména zaměňují, a to třeba i v jediném dokumentu. I Jaroslav ze Šternberka je označen jako „Jarossius (Jaroš) de Sternberg“ a to několikrát. A co se týče přímo našich dvou hrdinů – **už koncem 13. století** ve formuláři Zdeňka z Třebíče **byli Jaroslav ze Šternberka a Jaroš z Bušperka zaměnění!**

Proč RK říká „Jaroslav“ a ne „Jaroš“? Poměrně zbytečná otázka, jednak proto, že jména jsou zkrátka zaměnitelná, a jednak proto, že takovou otázku nepoložili Jirečkovi (pokud vím) ani odpůrci jeho teorie a dokonce ani odpůrci RK, nemusíme ji tedy klást ani my. Přece mne napadají dvě možnosti: jméno Jaroslav je o slabiku delší než Jaroš a

autorovi přísně desetislabičných veršů naší skladby mohlo lépe sedět do počtů; nebo, což se mi zdá pravděpodobnější, plná forma jména dává zaznít komponentu *-slav*, což hrdinovi sluší (v předchozí části zpěvu, hostýnské, jsou dva hrdinové tohoto typu, Vratislav (který mohl skončit klidně jako „Vratíš“) a „slavný Vněslav“. Závěr jistě málo vědecký, leč našťástí pro jádro věci nedůležitý.

Vyhovuje Jirečkova teorie „dnešnímu stavu poznání“? Jinými slovy – co na to Jaroslav Mezník v pověstném Sborníku? Tento badatel poukazuje na to, že Jaroslav ze Šternberka není doložen a říká⁶⁾:

„Diletantům tato věc nevadila, ale historikové se nad tím museli zamyslet. Proto vystoupili bratři Jirečkové s domněnkou, že jde ve skutečnosti o významného šlechtice Jaroše ze Slivna, který je v polovině 13. stol. bezpečně doložen.“

Uvědomme si, že Jireček hlásá tuto myšlenku od r. 1860, kdy proti „Jaroslavovi“ a obecně RK nebylo vážnějších námitek, pokud nepočítáme nešťastná a nikým vážně nepojímaná tehdy ani dnes vystoupení „odborníků“ typu Max Büdinger. František Palacký byl tehdy při plné síle a ačkoli si uvědomoval obtíže spojené s historickými doklady (resp. s jejich absencí) ohledně Jaroslava ze Šternberka jako vítěze nad Tatary r.1241, přece se držel „tradičního“ výkladu; Palackého snad nebudeme označovat jako diletanta a ve srovnání s bratry Jirečky teprve ne. Hermenegild Jireček nebyl hnán nějakou nutností k „překonstruované domněnce“ (tak Mezník o několik řádků dále); opakují, že v době, kdy stačilo zaštitit se Palackého autoritou a kdy téměř nebylo důvodů k pochybnostem o pravosti RK, nebylo také potřeba vymýšlet žádná vysvětlení, natož překonstruovaná. Jirečkův výklad vznikl proto, že byl jednodušší a hodnotnější než výklad tradiční.

„Tato teorie ovšem naráží na značné obtíže, jakmile si uvědomíme, že jméno Jaroslav bylo dodáno Hájkem k přesněji neurčenému pánu ze Šternberka,“ říká dále J. Mezník⁷⁾.

IV.

Tak tedy **Václav Hájek z Libočan**. Byl to vskutku on, tento neprávem proklínaný renesanční kronikář, kdo poprvé vítěze nad Tatary nazval Jaroslavem ze Šternberka. Tvrzení, že je-li něco jen u Hájka, jedná se automaticky o jeho výmysl a že Hájek je lhář, považují za omluvitelné jen u starších historiků, kteří nedokázali brát zřetel na žánr Hájkova díla; pokud takto s Hájkem někdo nakládá dnes, lze hovořit o primitivismu. Vždyť Hájek byl poměrně klasickým příkladem kronikáře své doby a pokud je jeho dílo plně omylů a nesmyslů, jde o výsledek kronikářské práce před ním – a jeho vlastní nekritičnosti, jež je u něj s ohledem na dobu docela pochopitelná.

Jaroslav Mezník tvrdí, že „jméno Jaroslav bylo dodáno Hájkem k přesněji neurčenému pánu ze Šternberka“. Toto sdělení můžeme chápat dvojím způsobem. Buď si představíme Hájka, jak sedí u stolečku a píše svou kroniku a vymyslí si pro „jakéhosi Šternberka“ jméno Jaroslav, protože má jakés takés povědomí o existenci Jaroslava, syna Zdeslava ze Šternberka (viz výše); nebo dokonce „střelí od boku“. Pak by byl Hájek strůjcem toho

spojení a RK by byl v divné situaci, protože by vítěze nad Tatary nazval stejným jménem, jaké pro něj *vymyslel* (vybral) až Hájek. Mám takové tušení, že takhle nějak si někteří představují Hájkův postup a souvislost mezi Hájkem a RK.

Hájek ovšem postupoval jinak a nejen v tomto případě. Několikrát se mu stalo, že narazil na zmatené podání a musel si pro své dílo „udělat pořádek“, byť obvykle s nevelkým úspěchem. Uvedu nyní zajímavý příklad takové Hájkovy činnosti, který navíc může sloužit jako hezká paralela k „případu Jaroslav“.

Záhy po tragické smrti Jana z Pomuku (1393) se v pramenech objevují nejasnosti, které posléze přerůstají únosnou mez a stávají se nekontrolovatelným zmatkem, s nímž si staří autoři dovedou jen těžko poradit. Odděluje se domnělý zpovědník královny Žofie od generálního vikáře arcibiskupa Jenštejna, Jan Nepomucký od Jana z Pomuku, navíc kdosi poplete letopočty a máme tu dvě úmrtí, jedno r. 1383 a druhé o deset let později. Toto „rozdvoujení“ probíhá postupně u různých autorů, až mu Hájek nasadí korunu: zmatky v historickém podání vyřeší tím, že nebohého Jana rozdělí – samozřejmě nikoli záměrně – definitivně, hezky přehledně a naprosto chybně. Královnin zpovědník Jan Nepomucký je umučen r. 1383 a arcibiskupský úředník Jan z Pomuka umírá r. 1393. Přitom není pravda, ačkoli se tak často uvádí, že by si toto rozdělení *vymyslel* Hájek. On jen dovršil, co před ním začali.

Podobný postup, jenomže jaksi „inverzní“, může vysvětlit i Jaroslava ze Šternberka u Hájka. Zatímco Jana z Pomuka tradice prakticky „rozsekla na dva“ a totéž učinila s datem jeho smrti, mohla Jaroše/Jaroslava ze Slivna (Bušperka) spojit s Jaroslavem/Jarošem ze Šternberka, stejně jako mohla spojit události z r. 1241 s událostmi o dvanáct let pozdějšími. A my víme, že obojí se i stalo – „Šternberk“ byl ojedinelé spleten s „Bušperkem“ už koncem 13. století a vpád Mongolů 1241 s vpádem Kumánů 1253 nejpozději o sto let později (Pulkava), pravděpodobně však mnohem dříve.

Je vcelku pochopitelné, že vítězného hrdinu nakonec tradice definitivně přičkla proslulému a silnému rodu Šternberků. Tak už to znal i Hájek a koneckonců v nějaké formě i Pulkava. Co se týče jména *Jaroslav*, lze trvat na tom, že potřebu „přiradit“ nějaký přesnější údaj k pulkavovskému „jakémusi vznešenému Šterberkovi“ jistě necítil až Hájek více než 150 let po Pulkavově nejistotě. Ani rodová tradice Šternberků se tak dlouhou dobu nemohla smířit jen s „jakýmsi“ členem rodu, tvrzení, že to byl až Hájek z Libočan téměř v polovině 16. století, kdo Šternberkům ukázal prstem na Jaroslava, je naprosto absurdní. Tento závěr považuji za nezpochybnitelný.

V.

Mezník požaduje vysvětlení souvislosti mezi Hájkem a RK. Slavné „souvislosti“ mezi těmito dvěma díly obvykle existují jen ve fantazii těch, kteří si je přejí vidět, ale budíž. Pokuším se o určitou **rekapitulaci**.

- Roku **1241** se u Olomouce zastavili Tataři (jejichž tažení si probereme příště), Olomouc ovšem nepadla a zjevně došlo jen k nějaké drobnější potyčce, v níž však přišel k úhoně někdo významný z mongolských hord (viz Dalimil). Je možné, že při těchto událostech se vyznamenal významný šlechtic **Jaroš ze Slivna**, o němž hovoří i Rukopis královédvorský.

- Roku **1253** bránil Olomouc „jakýsi vznešený Šternberk“, jímž byl zjevně **Zdeslav ze Šternberka**; je dobře možné, že tradice jej spletla s jeho synem **Jaroslavem**, stejně jako je možné, že i Jaroslav se podílel na obraně města po boku svého otce. Zde přišel k úrazu zase významný kumánský předák. Z těchto událostí pak podání vytvořilo slavné vítězství.
- **Jaroslav ze Šternberka**, syn Zdeslavův a vnuk Diviše z Divišova, byl dědicem českých rodových statků, významný člen rodu a vážený muž na královském dvoře; mimo to se dožil vysokého věku. Je přirozené, že jej tradice, hotová jistě dlouho před Hájkem, učinila patriarchou rodu a vítězem od Olomouce; vzhledem k tomu, že do hry vstupovalo i datum 1241, stal se z Jaroslava nikoli vnuk, ale syn Diviše z Divišova. Tak vešel do dějin Jaroslav Veliký ze Šternberka, o generaci posunutá a zkrleslá, byť původně historická osobnost. Omylu podlehl ještě Palacký a na něj navazující obránci RK.
- **Zmatení událostí** (a samozřejmě i zkrleslení) z r. 1241 a 1253 bylo v podstatě *spojením* těchto událostí; obětí toho se stávali kronikáři a staří historikové ještě dlouho potom. Jaroslav ze Šternberka se stal vítězem z r. 1253 (tak Hájek) a díky onomu dokonalému spletení i z r. 1241.
- **Jarossius Magnus**, Jaroš ze Slivna, později Bušperka, také významný muž a válečník, byl jako účastník událostí r. 1241 zapomenut a nahrazen Jaroslavem ze Šternberka, z něž se stal jakýsi „absolutní vítěz od Olomouce“, a bylo už jedno nad kým, kterého roku a jestli vůbec.
- **Jaroš ze Slivna** (později Bušperka) a **Jaroslav ze Šternberka** byli oba významnými muži, oba se jmenovali stejně, byli v podstatě současníky a už koncem 13. století se stalo, že byli náhodou *zaměnění*.
- **Pulkava** po r. 1370 v první recenzi své kroniky podlehl zmatkům docela a uvedl, že se jednalo o „jakéhosi vznešeného Šternberka“. Asi měl na mysli Zdeslava, ovšem jeho nejistotu si můžeme vyložit i tak, že tehdy už bylo v oběhu i jméno Jaroslavovo. Zmatek se mu nepodařilo vyřešit a v recenzi další Šternberka pro jistotu vynechává úplně.
- **Rukopis královédvorský**, respektive skladba *O velikých bojích křesťan s Tatary*, hovoří o Jaroslavovi a Mongolech, má tedy na mysli události z r. 1241. O Jaroslavovi nám neříká nic konkrétního, toliko že se utkal v osobním souboji s „Kublajevicem“ (Dalimilovým „králevicem“). Pravda to být nemusí, jednak je celá událost zveličena, jak je zvykem v hrdinské epice, jednak souboj vůdců, hrdiny a antihrdiny, je obvyklým, téměř nezbytným (tam, kde to jde) prvkem žánru. „Jaroslav“ může být ještě stále Jaroš/**Jaroslav ze Slivna**.
- Jak už jsme řekli, v průběhu času dále tradice všelijak kvedlá událostmi z r. 1241 a 1253, Jaroslav ze Šternberka i díky Pulkavovi zcela vytlačí Jaroše ze Slivna z historické paměti o olomouckých událostech.
- **Hájek z Libočan** ve své kronice pokračuje ve zmatcích, ovšem *kodifikuje tehdy už jistě dlouho živou tradici o Jaroslavovi ze Šternberka* jako vítězi od Olomouce. Hájek je tedy významným mezníkem v tradičním podání, ovšem spíše než tvůrce tradice je její obětí, jako všichni po něm.

- **Shoda** mezi Hájkem a RK je jen shodou jmen, přičemž tato shoda jmen vedla k omylu už autora z konce 13. století, jak do omrzení opakujeme. Hájek vůbec nemusel znát zpěv RK (a asi ani neznal), stejně jako skladatel RK nepotřeboval Hájka ke jménu „Jaroslav“. Toto jméno figuruje v celé tradici už od počátku, ačkoli jednou je **ze *Slivna*** a potom **ze *Šternberka***. Pěvcům je rodové jméno poněkud ukradené, ovšem kronikářům nikoli.
- **Jirečkova teorie** na žádné potíže nenaráží, ačkoli víme, že jméno *Jaroslav* bylo dodáno Hájkem k Pulkavovu *jakému* *Šternberkovi*. Proces „dodání jména“ totiž proběhl poněkud jinak, než jak se nám pokouší Mezník vsugerovat. Z toho, co jsem se dozvěděl, už lepší řešení neumotám. Mám ovšem za to, že jakkoli jsem třeba nestřílel do černého, alespoň jsem trefil terč.

VI.

Na chvíli si vydechneme a nastoupíme poslední fázi naší dnešní cesty. Tou je **olomoucká bitva**. Jaroslav Mezník popisuje, jak postupem času v historických dílech přibývají detaily o bitvě a zkoumá, kam v této linii zařadit podání RK. Dochází k závěru⁸⁾, podle něj „*k jedinému možnému závěru: na konec*“.

Představme si řadu písmen: **a – ab – abc – abcd**. Podle Mezníka je „a“ Dalimil, „ab“ stojí v kronice Pulkavově, postupně přibývá detailů a informací (písmenek), až dospějeme k Beckovskému (r. 1700), jemu podobným a jeho pozdějším, kteří mají už plnou řadu písmenek; „abcd“ má prý i Rukopis královédvorský.

Představa jakési „*plné tradice*“ u velmi pozdních autorů a zároveň v RK se předkládá v pracích odpůrců starobylosti RK nejen v případě bitvy u Olomouce; na obráncích se tradičně požaduje, aby tento jev vysvětlili. Trvám ovšem na tom (a myslím, že znám-li RK jako své boty a literaturu významnějších odpůrců jakbysmet, mohu si to dovolit), že se jedná o **uměle udržovanou fikci** už od časů Gollových (ostatně celé se to v těchto souvislostech nazývá Gollova metoda).

Zůstaňme u našeho „*písmenkového podobenství*“. *Záboj*, *Čestmír* a *Beneš*, tedy tři historické zpěvy RK tradičně takto nazývané, bychom vyjádřili docela jinými písmenky, než má celá česká historická tradice; tím chci říci, že děj *Záboje* a *Beneše* není znám „odnikud odjinud“ než z RK, *Čestmír* je podáním Lucké války natolik samostatným a svérázným, že s ostatními historickými prameny sdílí tak leda „a“ (základní motiv, tedy trojice Neklan – jeho vojevůdce – zlý lucký kníže), zatímco zbytek jeho písmenné řady se už zcela odlišuje (chybí Straba a čarodějnice, hlavní hrdina – Neklanův „generál“ – nakonec nezemře, oproti tomu je zde unikátní motiv zrádce Kruvoje, zajatého Vojmíra a jeho dcery). Nějaký „růst“, tedy přibývání písmenek ve shodě s růstem české historické tradice, zde nenajdeme.

Jiná situace je u *Oldřicha*, dalšího historického zpěvu RK. Tady spolu obránci a odpůrci dlouho zápasí. Obránci tvrdí, že Oldřich obsahuje písmenka „ab“, zhruba jako Dalimil; odpůrci zase trvají na tom, že se jedná o kombinaci „abc(d)“ jako u Hájka (Beckovského). Na skladbě Oldřich ostatně brousil Goll svoji metodu a my si proto možná někdy v budoucnu věnujeme i Oldřichovi místočko ve Zprávách či jinde.

Jaroslav, tedy naše skladba, jako celek takovouto „plnost tradice“ rozhodně nejeví. Přespříště ukážu, že *úvodní část* zpěvu se nevymyká konci 14. století (tedy opět dalimilovské „ab“); *hostýnská část*, kterou rozebereme příště, je ovšem unikum – a tedy nejproblematictější část celého RK. Zde skutečně došlo k podivnému jevu: o hostýnských událostech se hovoří v RK (pro obránce 14. století) a potom až ve století 17. u barokních dějepisců. Ale nebudu předbíhat.

Jak vypadá *bitva u Olomouce*? Stačí sledovat Mezníkův výklad ve Sborníku a jen z něj samotného jasně plyne, že jednak řada písmenek (stále se jich držíme) *nikdy takto plynule nenarůstá*, že občas nějaké písmenko vypadne, občas je nahrazeno nějakým novým a později už neopakovaným. Jednotlivé momenty jsou tyto:

- ***Samotná bitva u Olomouce.*** Rukopis královédvorský zde přináší popis obyčejné středověké řežby, jaký najdeme kde si zamaneme; barokní i jiní dějepisci vyprávějí o tom, že se jednalo o velikou bitvu (jeden proud tradice), jiní zase o tom, že šlo o noční výpad z Olomouce (druhý proud). RK neříká prakticky nic, pěvec nás uvede rovnou na bitevní pole. Že je bitva v RK velká a nikoli malá, plyne z *pravidel žánru* (která Mezník a ostatní autoři Sborníku vytrvale ignorují); považují za zbytečné opakovat, že pěvec událost zkrátka zveličí, aby narostl význam události, aby narostl význam nepřátel a celé se to děje proto, aby narostl význam porážky nepřátel a zásluhy hlavního hrdiny. Ve zpěvu *Beneš* došlo k těmž – z nějaké původně drobné pŕtky mezi bandou plenících nepřátel a tlupou českých domorodců se mávnutím ruky stane nevídaná bitva; bitva u Olomouce prošla v RK tímtež. Minule jsme si řekli, že z podání Dalimilova můžeme usuzovat na drobnou bitku, čemuž by ostatně dobře seděl „noční výpad z Olomouce“. To by ovšem posluchače hrdinského zpěvu nebavilo; a k tomu, aby se udělal z komára velbloud, není třeba staleté evoluce historické tradice, k tomu stačí vrátit se z bitvy domů a vyprávět o ní dětem. Ostatně dnešní rybáři nebo hospodští rváči jsou v tomto „nafukování“ (ryb nebo soubojů) stále ještě mistři.
- ***České posily.*** Jediný konkrétní údaj, o který se můžeme opřít, je veršik, v němž zjistíme, že „*Češie za niem (Jaroslavem) jako krupobitie*“, z čehož můžeme usoudit, že Jaroslav k Olomouci přivedl české posily. Ale: jednak to není jisté, jisté by se to dalo vyložit i jinak, a jednak tu není ani slova o tom, že by s sebou přivedl nějakých osm tisíc mužů a že jej poslal král Václav. O Jaroslavovi se nedozvídáme *nic*, o počtu Čechů (budeme-li je tedy chápat jako posily na pomoc moravským vojskům, ačkoli ještě jednou zdůrazňuji, že to není nutné) taky *nic*... Podrobnosti chybí – ty nalézáme až u pozdějších a pozdějších autorů... Kdybychom se zase vrátili k „literickému podobenství“, zjistíme, že zatímco barokní autoři znají podrobnosti celou abecedu, RK neuvádí skoro ani to pověstné „ň“. I zde se jeví *RK spíše jako počátek tradice než jako její pozdní plod.*
- ***Souboj náčelníků.*** Souboj hrdiny s antihrdinou, nejlépe rozhodující a na závěru celého díla, je motivem prakticky pravidelným ve většině kusů hrdinské epiky. Známe to i z amerických velkofilmů, ovšem buďme si jisti, že sluchu našich předků líčení takového souboje také náramně lahodilo. Jediný zpěv RK, kde tento moment chybí, je *Oldřich* (tato skutečnost je fascinující a ve skutečnosti odstřeluje všechny teze o tom, že RK čerpá z Hájka, ovšem na to teď naneštěstí nemáme čas; teď sledujme

Kublajevice v souboji s Jaroslavem). Souboj je tuhý („*pátka ovšem velelutá*“), náročný („*Jaroslav veš (všecek) ve krvi s ořem zbrcen*“), a náš hrdina z něj vyjde jako *totální* vítěz, protože z jednoho Kublajevice udělá prakticky dva, jenomže poloviční a mrtvé. (Napůl žertem mohu poznamenat, že tutéž scénu jsem viděl nedávno ve filmu Rob Roy, podle logiky našich odpůrců z toho nezvratně plyne, že režisér ji okoukal u Jaroslava.)

Mezníkovi se souboj nelíbí, protože k němu také našel *paralelu*. Zjistil totiž, že padělatel to našel u Beckovského. V RK jdou do sebe oba bojovníci kopím, když je zlamou, pokračuje se mečem. I Beckovský je nechal válčit „*nejdříve kopěmi, potom i s šavlemi*“. Sice tu není slovní paralela (RK má ošcepy a meče, Beckovský kopí a šavle), ale je to totéž. Ano, je to totéž, protože to je normální líčení souboje, jaký ve středověku znali a praktikovali na bojišti i na cvičišti. Tataři měli asi jiný postup, ale – jak poukázal Letošík⁹⁾ – autor RK používal domácí reálie. Stejně situace jsou v Alexandreidě, ve Smrti Artušově, nu a skoro všude kde se bojuje, včetně samého RK, kde podobně probíhá „*sědání*“ v Ludiši (tady to pro změnu podle odpůrců padělatel opsal ze Štylfrída). Mezník¹⁰⁾ však necouvne, naopak, jde dál – zjišťuje, že se bojuje „*podobně jako u Beckovského*“, zatímco umře se „*jako u Pubičky*“. Nemám už sil na další komentáře.

Pak se není čemu divit, že při takovém postupu Mezník dochází „*k jedinému možnému závěru*“, a to takovému, že RK patří na sám konec tradice. Ve vybroušeném paradoxu pravda převrácená na hlavu zůstává pravdou a jeví se zajímavější; ovšem v díle historika převrácení pravdy znamená jediné – klam.

A tímto poněkud patetickým závěrem se spolu rozlučme; asi za půl roku se sejdem znovu, tentokrát na Hostýně.

Poznámky

1. Hřebíček, R. J.: Dalimil, Pulkava a bitva u Olomouce. *Zprávy České společnosti rukopisné VI/1* (1. června 2002), str. 11–15.
2. Goll, J.: *Historický rozbor básní Rukopisu královského: Oldřicha, Beneše Heřmanova a Jaroslava*. Praha, Ed. Valečka 1886.
3. Jireček, H.: *Báseň „Jaroslav“ Rukopisu královského. Studie historicko-literární*. Praha-Brno, nákladem vlastním 1905. *Pozn.* bude-li dále řeč o Jirečkovi a jeho poznatečích, půjde o tuto práci, ačkoli tento svůj pohled na věc prezentoval Jireček i jinde a daleko dříve.
4. Adámek, F.: *Tataři na Moravě*. Praha, Neklan 1999, str. 95–106
5. Enders, J.: Několik poznámek k Majestátu Šternberků z roku 1661. *Almanach rukopisné obrany II*. Praha, Neklan 1993, str. 65–69.
6. Mezník, J.: Rukopisy z hlediska historie. In: kol.: *Sborník RKZ–Dnešní stav poznání. Sborník Národního muzea, C–literární historie*, 13/14, 1968/1969, str. 175.
7. Mezník, J.: cit. dílo, str. 175.
8. Mezník, J.: cit. dílo, str. 175.
9. Celý souboj je podrobně a fundovaně rozebrán v: Letošík, J.: *Dějepisný rozbor Rukopisu královského*. Brno 1910. Ostatně knížka Letošíkova zasluhuje celá naši pozornost, ačkoli bývá nepřáveš opomíjena.
10. Mezník, J.: cit. dílo, str. 174.

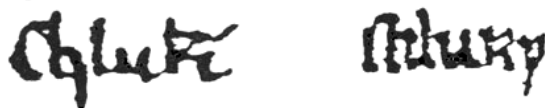
Grafické koincidence v písmu sporných památek

JIŘÍ URBAN

V roce 1917 uveřejnil paleograf Václav Hrubý v Českém časopise historickém¹⁾ rozsáhlou stať *Psal Hanka Rukopis královédvorský?* Dokazoval v ní, že Rukopis královédvorský, Rukopis zelenohorský, Zlomek překladu evangelia sv. Jana (EJ), glosy v Mater verborum (MV), překlady žalmů 109. a 145. v Žaltáři muzejním (Ž), Píseň vyšehradská (PV), Milostná píseň krále Václava (MPKV) a Libušino proroctví (LP) jsou vše padělky, sepsané jednou osobou a sice Václavem Hankou. Učinil tak na základě podobnosti ve tvaru písmen, které shledal ve jmenovaných památkách.

Nejvýznamnější obhájce Rukopisů František Mareš se nezabýval hlouběji těmito Hrubého závěry. Snad proto, že sám Václav Flajšhans, s jehož *Poznámkami*²⁾ Mareš v *Pravdě*³⁾ především polemizuje, akcentuje více Friedrichovo paleografické stanovisko, přestože Hrubý napsal objemnější spis a dospěl k ještě určitějším „poznatkům“. Nicméně svoje odmítavé stanovisko k Hrubého závěrům podepřel konkrétními paleografickými argumenty, které sluší připomenout:

1. Až do roku 1913 se u nás nevědělo o zákonitosti psaní písmene *i*, nejprve bez ničeho, pak s virgulí, pak s tečkou. V souladu s objevenou zákonitostí je psáno *i* bez tečky či virgule v MPKV z 13. století a s virgulí v RK z 14. století. „*Hle, co by musil falsátor vědět r. 1817–1819, a co se u nás nevědělo ani roku 1913*“, poznamenává Mareš.
2. Dále poukazuje na rozdílnost písma RK a MPKV takto: „*Srovnejte např. slovo shluky v RK a MPKV*“

vidíte zřetelně, jak se liší tvary písmen s, h, k, i, písmen zvláště význačných, jejichž rozdílný tvar se zachovává přesně v každém z obou rukopisů. A Hanka, psal-li třeba, ač není usvědčen, Píseň pod Vyšehradem, tedy nepsal a nemohl psát MPKV ani Jelena písmem 13. stol., ani RK písmem 14. stol., a zvláště ne RZ písmem naprosto odlišným. Kdo tvrdí, že to vše psal jeden a týž písař novověký a to zejména Hanka a to v krátké době před r. 1817, ukládá nám jménem, vědy – víru k neuvěření.“

Mareš tedy uvádí paleografické skutečnosti, svědčící proti závěrům Hrubého, aniž by podrobil zevrubnější kritice logiku jeho postupu. O to se pokusím v této stati. Dříve připomeňme, co soudí o Hrubého teorii současná oficiální věda.

Příslušné stanovisko musíme stále hledat ve sborníku *RKZ – dnešní stav poznání*⁴⁾, třebaže od jeho vydání uplynulo již více než 30 let. Když totiž v roce 1998 Česká společnost rukopisná předložila Akademii věd ČR k posouzení nové publikace, svědčící

pro přehodnocení některých dřívějších postojů v rukopisné otázce, byly tyto Vědeckou radou AV ČR vráceny se zdůvodněním⁵⁾, že „... odborná veřejnost považuje rukopisnou otázku za uzavřenou, se závěry shrnutými v souborné publikaci RKZ – dnešní stav poznání“. Jsme tedy nuceni považovat názor Zdeňka Fialy, prezentovaný ve sborníku RKZ – dnešní stav poznání za oficiálně uznávaný. Prof. Fiala se tam o Hrubého práci vyjadřuje následovně⁶⁾:

„Studie V. HRUBÉHO Psal Hanka Rukopis královédvorský? (1917: 685) je nejdůležitějším paleografickým pojednáním nejen o RKZ, nýbrž zároveň i o všech ostatních tzv. starých památkách, které jsou spojeny s osobou V. Hanky. ... Hrubého prozkoumání RK a jeho paleografické srovnání s ostatními památkami má podnes základní význam a až na několik nepatrných drobností na něm není třeba nic měnit. ... Mareš se s prací Hrubého z r. 1817 nikdy nevyrovnal, ani jediný z jeho mnoha přesných dokladů nevyvrátil, jasně Friedrichovy a Hrubého důkazy z komparace písma RKZ ... prostě nebral na vědomí.“

V následujícím se pokusíme o proniknutí do logiky Hrubého důkazů z komparace písma RKZ. Pro pochopení jeho metody je zvláště významná následující pasáž z úvodní části studie¹⁾, str. 2:

„Především tedy je nám srovnati písma padělků Hankových mimo RK, jsou-li psána touž rukou. K tomu je rozřídíme do dvou skupin, neboť podle toho, jde-li o překlad nebo práci původní, vyžaduje každý padělek jiného způsobu paleografického zkoumání. Padělatel totiž, vpisuje své překlady do jejich latinské předlohy, snažil se více méně úzkostlivě napodobiti písmo této předlohy; a zde je naším úkolem srovnati písmo jeho s písmem originálu, což je základem vši naší práce, poněvadž jedině v odchylkách písma padělaného od písma předlohy můžeme přesně postihnouti vlastní tahy ruky padělatelovy. U prací původních však, jež padělatel psal bez předlohy, nebo – což je pro nás totéž – kde předlohy té bezpečně neznáme, srovnání takové je nemožné, a nastupuje za ně srovnání padělaných písem druhé skupiny s písmem první skupiny, práce jistě obtížnější, ač neméně důležitá, poněvadž v padělcích těchto padělatel nejsa vázán žádnou určitou předlohou spíše psal po svém, a jeho vlastní tahy zde mohou vystoupiti jasněji. I vyjdeme od skupiny první, poněvadž bezpečnější pro nás, vyšetříme v prvním padělků stopy ruky padělatelovy a budeme jich hledati i v ostatních padělcích skupiny této, abychom zjistili, jsou-li všechny psány touž rukou. Přesvědčíme-li se o tom a připravíme-li si tím co nejbohatší souhrn bezpečných znaků jeho ruky, zkusíme, nenalezneme-li jich i v padělcích skupiny druhé, volně psaných – a v RK.“

Do první skupiny padělků patří 1. zlomek meziřádkového překladu evangelia sv. Jana (EJ), 2. padělané glossy v Muzejním rukopise Mater verborum (MV) a 3. překlad žalmu 109. a začátky 145. v glossovaném žaltáři Muzejním (Ž), do skupiny druhé padělků ostatní.“

Dále zde uvádíme ukázkou Hrubého metody na příkladě rozbou grafiky písmene *a* v EJ (cit. dílo¹⁾, str. 4):

„Předně a v písmě českém (Č) je daleko více nakloněno na levo (a¹), než v písmu latinském (L), takže je širší proti ostatním písmenům. Kromě toho a v Č nemá nikdy nasazeno své bříska hned u horního kraje dříku, nýbrž níže (a²), a v L však velmi často, mnohdy tak, že dřík na levo ani nepřechází, což dřík v Č činí vždy a velmi daleko, začínaje a konče delším obloučkem (a³). Konečně zvláštní je u a v Č, že má bříska buď nahoře (glaz 60), nebo dole (achli 48) otevřené, to jest není nasazeno hned od dříku, nebo není k němu dotaženo (a⁴), což obě nikdy není v L, kde a má bříska zavřené. Tedy a v Č a a v L nemůže být psáno touž rukou, tím méně, když nalezneme v Č tvar a (zledoua 161, dade 159, ueda 184, cda 185 a j.) psaný třemi tahy, totiž k hornímu kraji dříku obvyklého dvojtahového a (= dřík + bříska) je třetím tahem přidělena zvláštní dlouhá příčka z leva (a⁵), čehož v L bychom marně hledali. Také a otevřené, polouniciální, v L velmi časté, v Č nalezneme zřídka, jen tam, kde je předloha padělateli přímo vnutila, když totiž ve slově původním bylo ho užito a ve slově přeloženém bylo také a (Bethsaidi 39, ostanet 48).“

U každého písmene shledává Hrubý několik charakteristických tvarů (znaků). Např. u písmene *a* jich shledal 19. Označuje je *a*¹, *a*² ... *a*¹⁹, u písmene *b* 14, s označením *b*¹ až *b*¹⁴ atd. V rozboru se Hrubý neomezil jen na některá vybraná písmena. Obdobným způsobem, který je zde citován pro písmeno *a* v EJ, zpracoval Hrubý všechna písmena abecedy ve všech uvedených rukopisech. To je sice práce ohromující rozsahem a svědčí o velkém pracovním nasazení, nicméně kvantita zde nemůže nahradit kvalitu. Může ale zahltit mysl a vyvolat naprostou rezignaci čtenáře. Zdánlivě Hrubého text vyvolává dojem objektivního vyhodnocení tvarů písma, avšak při podrobnější analýze obsahu a formy sdělení, zde shledáváme mnoho nedostatků a nedopatření, které zůstávají ukryty v kvantu informací, kterými autor čtenáře zahrnul.

Pro získání přehledu o sdělovaných skutečnostech jsou zde prezentovány tabulky, vypovídající přehledněji o povaze Hrubého zjištění.

Tabulka 1. Přehled tvarů písmene *a*

rukopis	znak	specifikace tvaru	lokalizace vzorku
EJ	<i>a</i> ¹	více nakloněno, širší než ostatní písmena	–
	<i>a</i> ²	bříško nasazeno níže	–
	<i>a</i> ³	bříško přečnivá dřík velmi daleko, začínaje a konče delším obloučkem	–
	<i>a</i> ⁴	bříško buď nahoře nebo dole nedotaženo k dříku	glaz 60
	<i>a</i> ⁵	třetím tahem přidělána zvláštní dlouhá příčka z leva	zledoua 161
MV	<i>a</i> ⁶	dřík jeho je buď úplně rovný	36b45
	<i>a</i> ⁷	dřík značně prohnutý na obou koncích	76c5
	<i>a</i> ⁸	dřík začíná tupě	43c13
	<i>a</i> ⁹	dlouhou čarou z leva k hornímu konci dříku taženou, jež někdy horní konec dříku maličko přesahuje na pravo	87a49
	<i>a</i> ¹⁰	dřík někdy končí tupě, ale velmi často se také ohýbá v jemnou čárku vpravo vzhůru v ostrém úhlu..	43c13
	<i>a</i> ¹¹	dřík začíná tupě a končí velkým obloučkem na pravo	190c22
	<i>a</i> ¹²	bříško svým spodním tahem přetíná dřík	51c35
PV	<i>a</i> ¹³	jen ve zpěžkách a nakloněno na pravou stranu	postrah 5
	<i>a</i> ¹⁴	stojí výjimečně kolmo na linii	pohladeček 9
RZ	<i>a</i> ¹⁵	horní bříško psáno dříve	nima 4
	<i>a</i> ¹⁶	dolní bříško psáno dříve	uoda 5
	<i>a</i> ¹⁷	vnitřní konce obou bříšek se někdy křížují	ima 3
	<i>a</i> ¹⁸	dlouhý nahoru mírně prohnutý tah je zleva kratičkým tahem na horní bříško doplněn	zlata 6
	<i>a</i> ¹⁹	je nasazeno spodním bříškem, jehož spodní oblouček je vytažen do výše dříku a pak teprve je dřík podél něho tažen dolů, a ostatní tahy dodělány	caraiuci 2–3

Tabulka 2. Výskyt tvarů písmene *a* ve zkoumaných památkách:
 + autor deklaruje výskyt tvaru (znaku), ale neuvádí příklad,
 – autor nedeklaruje výskyt tvaru (znaku).

znak	EJ	MV	Z	PV	RZ	MPKV	LP	RK
a^1	+	+	+	+	+	+	zoldana 14	+
a^2	+	+	+	+	–	–	oua 2	+
a^3	+	111a15	–	na 3	nima 4	blazienstuye 11	miesta 15	wltaua 5 ²⁴
a^4	glaz 60	110c34	vdatstua 1	naaszye 1	–	–	zdrawie 17	+
a^5	–	37c15	–	naaszye 1	+	+	–	nasich 5 ¹⁹
a^6	–	36b45	+	–	–	+	owlade 7	+
a^7	–	76c5	–	naaszye 1	–	–	–	+
a^8	–	43c13	+	–	–	+	–	+
a^9	–	87a49	–	–	–	–	–	zaiel 6 ¹⁸
a^{10}	–	87a45	nohama 1	vhltaua 7	praudodatne 1	–	–	wladikami 5 ²⁰
a^{11}	–	190c22	–	–	–	ocima 11	–	da 5 ¹²
a^{12}	–	51c35	–	–	–	–	–	+
a^{13}	–	–	–	postrah 5	–	–	–	+
a^{14}	–	–	–	pohladecek 9	–	–	–	–
a^{15}	–	–	–	–	nima 4	cielouach 19	–	–
a^{16}	–	–	–	–	uoda 5	laskaue 13	–	–
a^{17}	–	–	–	–	ima 3	ocima 12	–	–
a^{18}	–	–	–	–	zlata 6	slasti 16	–	–
a^{19}	–	–	–	–	caraiuci 2–3	–	–	–

Pro potřeby kritiky textu musíme zavést jasné termíny pro pojmenování základních stavebních kamenů Hrubého konstrukce, postavené na grafické podobě písma. Termínem *stopa* označujeme to, co Hrubý nazývá „*bezpečnou stopou ruky padělatelovy*“. Vedle *stopy* musíme odlišovat specifikovaný tvar (dále *znak*), který ještě nemusí být *stopou*.

Připomínky k metodě:

1. Závadu Hrubého metody spatřuji již v tom, že *znaky* nejsou náležitě specifikovány kvalitativně ani kvantitativně.
2. Pro kvalitativní vyjádření *znaku* není užito grafického prostředku (fotografie, kresba) nýbrž vágní *verbální popis*. Nepoložil grafické podoby písmen vedle sebe, jak by bylo žádoucí a jak sám píše na str. 294, ale předkládá cca 45 tisíc slov o *grafických skutečnostech*.
3. Není vyjádřena kvantita, t.j. četnost, s jakou se zmíněný *znak* vyskytuje v tom kterém rukopise.
4. V souvislosti s problémem četnosti by se vyjevilo, zda Hrubým jmenované *znaky* jsou jen určitým výběrem nebo kompletním výčtem všech tvarů písmene, specifikovatelných na dané rozlišovací úrovni.
5. Není patrna snaha specifikovat rozlišovací úroveň. Lze jistě nahlédnouti, že na jisté rozlišovací úrovni je *každé písmeno jiné*. Metoda, která staví na geometrické podobnosti by neměla nechat otázku rozlišovací úrovně bez povšimnutí.
6. Při popisu většiny *znaků* odkazuje Hrubý na příslušné místo v rukopise. Ověřování je

ovšem velice pracné. Předpokládá práci s množstvím obrazových dokumentů. Skrovné ukázky písma, které Hrubý k textu článku připojil, tomu účelu nepostačují. Např. ukázky glos z MV nemají připojenu žádnou lokalizaci, takže kontrola by si vyžádala práci s originálem.

7. *Zásadní problém* spočívá v nedovolené manipulaci se *stopou* a *znakem*. Zjištění *znaků* lze s uvedenými výhradami akceptovat, ale nelze přijmout logiku dalšího postupu, kdy se „objektivně“ zjištěné *znaky* náhle interpretují již jako bezpečné stopy ruky padělatelovy! Zde zůstává vakuum, které je zastřeno balastem zdánlivě objektivních informací. Jen někde je uvedeno, které z uvedených *znaků* autor považuje za *stopy*, ale nikde není přijatelně zdůvodněno proč.
8. Tendencnost přístupu je patrna už z toho, že se zaměřuje jen na nalezení neshod v případech latinských vzorů a českých překladů nebo na hledání koincidence v ostatních případech. S neshodami a odlišnostmi se autor vyrovnává snadno. Např. následovně se vyjadřuje o německém překladu PV: „*A i tento německý překlad je psán touž rukou, co EJ, MV, Ž a PV. Toho nepochybně důkazy (srv. přílohu IV.^b) – třeba že je písmo až směšně umělkované a kroucené, jen aby se padělatel ‚vykroutil‘ – máme v těchto tvarech: b má dřík dole uhnutý na pravo ...*“ (cit. dílo¹⁾, str. 31).
9. Je příznačné, že Hrubého účelová metoda neposkytla ani objektivních informací o grafice písmene *i*, která je důležitým svědkem, jak ukázal Mareš.
10. Přirozeně vyvstává otázka, jaký učinit závěr o libovolném rukopisu, který obsahuje tvary písma, které Václav Hrubý považuje za „*bezpečné stopy ruky padělatelovy*“. Václav Hrubý ani Sborník se touto otázkou nezabývá.

Možno říci, že závěry, které Hrubý učinil, nemají žádný objektivní základ, třebaže na první pohled se badatelův přístup jako objektivní může jevit. Je potěšující, že oficiální jazykověda, zastoupená ve Sborníku dr. Komárkem, již připustila lichost důkazů z gramatických koincidence, které postavil v 19. století Jan Gebauer. Tím více je zarážející, že Hrubého grafické koincidence zůstávají mezi argumenty proti pravosti Rukopisů na prahu 3. milénia.

Poznámky

1. Hrubý, V.: Psal Hanka Rukopis Královédvorský? Jubilejní vzpomínka paleografova. *Český časopis historický* 23, 1917, str. 1–37 a 280–309.
2. *Rukopisy královédvorský a zelenohorský*. Dokumentární fotografie [pořídil] V. Vojtěch. Přepisem a poznámkami doprovází V. Flajšhans. Praha, Česká grafická unie 1930.
3. Mareš, F.: *Pravda o Rukopisech Zelenohorském a Královédvorském, jak se jeví z dokumentárních fotografií a poznámek k nim připojených, vydaných s podporou tří vědeckých tříd České akademie r. 1930*. Praha, nákladem vlastním 1931.
4. kol: Sborník RKZ – Dnešní stav poznání. *Sborník Národního muzea, C–literární historie*, 13/14, 1968/1969.
5. Urban, J.: Sborník ČSAV je věčný. *Almanach rukopisné obrany V*. Praha, Neklan 2000. str. 129–135.
6. Fiala, Z.: O Rukopisech po stránce paleografické. In: kol: Sborník RKZ – Dnešní stav poznání. *Sborník Národního muzea, C–literární historie*, 13/14, 1968/1969, str. 49–81.

Ramschakova kronika - obdoba Rukopisů?

DANA MENTZLOVÁ, KAREL NESMĚRÁK

V souvislosti s oslavami 200. výročí narození Václava Hanky zazněla v dubnu 1991 v Národním muzeu i přednáška Dr. J. Šedinové Ramschakova kronika – obdoba Rukopisů v pražské židovské literatuře. Text přednášky bohužel nebyl publikován; v tisku vyšla jen zmínka o konání uvedené přednášky¹⁾.

Co to vlastně Ramschakova kronika je? A jedná se skutečně židovskou obdobou Rukopisů?

Běžně dostupná literatura o dějinách a kultuře Židů v českých zemích se o této památce nezmiňuje. Výjimkou je publikace C. Rybára²⁾, která v oddílu o pražské židovské literatuře uvádí:

„A do této skupiny osvícenské hebrejské literatury náleží i část díla Marcuse Fischera (1783–1852), státem jmenovaného censored hebrejských knih, který se do dějin židovské literatury zapsal velmi zdařilým falsifikátem; jeho ‚Ramschakova kronika‘, napsaná v Juden-deutsch, byla dlouho pokládána za původní středověký pramen k dějinám Židů v Čechách, podobně jako byly dlouho pokládány za pravé ‚staročeské‘ rukopisy Královédvorský a Zelenohorský, vzniklé ve stejné době a ve stejné národně zaníceném duchu jako ‚Ramschak‘.“

V odborné literatuře existuje jen jeden článek, věnující se celé problematice³⁾. Jeho autorem je židovský historik a tvůrce pražského Židovského muzea Dr. Salomon Hugo Lieben (1881–1942), který se Ramschakově kronice věnoval v rozsáhlé stati⁴⁾ publikované v roce 1927.

Obsah a osudy Ramschakovy kroniky

Takzvaná Ramschakova kronika (též Valdštejnská kronika) představuje soubor historických zpráv, ukazujících bohatou a pohnutou minulost pražských Židů. Do literatury ji uvedl Peter Beer, který ve svých dějinách Židů z roku 1822 zmiňuje „prastarou pražskou kroniku“ a cituje z ní krátký úryvek o audienci židovských představitelů u krále Vladislava IV. Více údajů o kronice uvádí Móše Wolf Jeitteles, který v předmluvě svého díla Sikaron lejom acharon jako pramen uvádí „Valdštejnskou židovskou kronikou, zčásti psanou rabínsky, zčásti v Juden-deutsch ... Pan Markus Fischer, jenž měl k dispozici téměř úplný exemplář této stejně vzácné jako pozoruhodné kroniky, byl tak laskav, že mi pro tuto sbírku vyňal vhodné články, a potom se ujal velmi namáhavé práce, přeložit je věrně, ba doslova do čisté němčiny“.

Celý rukopis překladu Ramschakovy kroniky od Markuse Fischera měl k dispozici v roce 1861 Ernst Wehli, který se domníval, že jde o překlad z hebrejštiny.

Větší soubor úryvků citoval David J. Podiebrad ve Starožitnostech pražského

Josefova⁵⁾. V předmluvě říká, že „*rukopis obsahuje sice nesprávné, avšak cenné výtahy, učiněné literátem Markusem Fischerem z v 17. století sepsané ‚Kroniky židovské obce Rabbiho Mosese Ramschaka‘*“.

Všichni tito autoři se shodují v tom, že kromě exempláře Fischerova překladu originál Ramschakovy kroniky neviděli. Lieben proto považuje citáty z kroniky za podvržené a ve svém článku vysvětluje i mnohé další důvody, které svědčí pro podvrh. Na podvrh zřetelně ukazuje tendence kroniky⁶⁾:

„Citáty, diktované starším autorům do pera Fischerem, slouží viditelně dvěma cílům: za prvé konstrukci dějin staré židovské obce v Praze, za druhé důkazu, že mnohé, co si přál a o co usiloval tehdejší osvícenský duch doby, existovalo už ve starší době. Typickým příkladem je ... zmínka o rozdělování rýže chudým během pesachu. Vestfálská konzistoř totiž dovolila r. 1814 v zájmu chudých požívání rýže o pesachu, avšak to narazilo na nejostřejší odpor pravověrných. ... Tu by přišla prastará pražská kronika jako svědek staré tradice!“

Mezi další důvody, svědčící proti pravosti kroniky, uvádí Lieben např. zmínky o uzavírání sňatků v synagoze (Kronika, čl. 30), což by odpovídalo skutečností 19. století. Sňatky v synagoze se totiž začaly rozmáhat až v prvních desetiletích 19. století, oproti tradičním sňatkům pod širým nebem. Jako moderní dobou inspirovaný připadá Liebenovi i čl. 146, jenž obsahuje zprávu o požárním pojištění, nebo lépe řečeno, o systematické pomoci vyhořelým.

Zprávy v Ramschakově kronice nesouhlasí ani s ostatními historickými prameny. Kronika jmenuje mnoho staveb, které se nedochovaly a není o nich jinde zmínka. Hovoří o židovské čtvrti staroměstské, malostranské a vysehradské. Současná existence tří židovských čtvrtí není známa z žádného jiného pramene.

Na druhé straně kronika obsahuje i četné netendenční zprávy. Například čl. 14. hovoří o tom, že na příkaz vysokého úřadu nesmějí už Židé vyrábět a prodávat křesťanské kalendáře, protože pro vlastní užitek špatně umísťovali křesťanské svátky. Tendence kroniky není na první pohled zřejmá, sám Lieben přiznává, že údaje o bohatství židovské obce jsou uváděny „*často také záměrně mimochodem a jako vedlejší poznámky*“.

Rukopis Ramschakovy kroniky

Dochovaný rukopis textu Ramschakovy kroniky – v současnosti uložený v rukopisné sbírce Knihovny Židovského muzea v Praze – je podle poznámky na rubu pouze vlastním rukopisem Markuse Fischera. Nese titul: Historické, antikvární, církevní, legislativní a administrativní zajímavosti, týkající se Židů v Čechách. Rukopis má tři svazky, každý z nich obsahuje padesát očíslovaných článků, výnosů obce nebo rabinátu. Data kurzívou u více než dvou třetin článků chybí. Jazyk je německý, písmo židovsko-německá kurzíva. Namísto osobních či místních jmen stojí většinou tečky a čárky, přičemž je tu a tam přidána na kraji poznámka „*v originále stojí*“ a následuje několik hebrejských písmen bez souvislosti. Místy se zde vyskytují i další poznámky překladatele, tedy Markuse Fischera.

Zvláštní jsou také uvedené citace z obecních knih, jelikož čísla těchto obecních knih neodpovídají letopočtům.

Lieben ve svém článku dokazuje, že Ramschakova kronika jako originál nikdy neexistovala a její „překlad“ vznikl v době okolo roku 1820. Za pravděpodobného padělatele považuje jejího domnělého překladatele Markuse Fischera (1783–1852). Tento vzdělanec a osvícenec, státní censor hebrejských knih, byl velkým znalcem německé i hebrejské literatury. Napsal řadu historických spisů, ale věnoval se i současným problémům Židů a psal i poesii. Svoji Ramschakovu kroniku sestavil jako pramen, jímž chtěl podpořit své znalosti a domněnky o dějinách a kultuře Židů v Praze

Ramschakova kronika a RKZ

První kdo uvedl Ramschakovu kroniku jako židovskou dobu RKZ byl sám Lieben, který po odhalení kroniky jako padělku píše⁷⁾: „*Fischerův padělek je neomluvitelný, ale je vysvětlitelný, pomyslíme-li, že spadá do doby, ve které také Hanka provedl svůj velký padělek, Rukopis královédvorský.*“

Liebenův článek se však bohužel stal – i díky použitému jazyku, němčině – pramenem i pro další autory, a tak se i toto zcela nesprávné tvrzení objevuje i v jiných pracích. Kromě výše uvedeného Rybára²⁾ to byl naposledy M. A. Meyer, který ve svém článku⁸⁾ z roku 1988 cituje Liebena včetně závěru s Hankou a RK⁹⁾: „*Jak upozorňuje Lieben, Fischer nebyl jediný, který padělal historické dokumenty. V roce 1818 český spisovatel a knihovník Václav Hanka publikoval padělaný Královédvorský rukopis, který jak tvrdil objevil.*“

Mezi Ramschakovou kronikou a RKZ je však jeden podstatný rozdíl, a to hmotná existence textu v původním jazyku. Jak bylo uvedeno výše, Ramschakova kronika, na rozdíl od skutečně existujících RKZ, v originálu neexistuje, k dispozici byl vždy jen rukopis Fischera "překlada". Ramschakova kronika je tedy spíše obdobou Mackphersonova Ossiana, povídek Chattertonových či jiných podvrhů, které nikdy neměly existující originální rukopis psaný ve starém jazyce.

Dávání Ramschakovy kroniky do souvislosti s RKZ je zcela neopodstatněné a Ramschakova kronika tedy není židovskou dobou RKZ.

Poznámky

1. Sdělení redakce. *Sborník Národního muzea v Praze, C–Literární historie*, 37, 1992, str. 19.
2. Rybář, C.: *Židovská Praha. (Glosy k dějinám a kultuře. Průvodce památkami.)* Praha, TV Spektrum a Akropolis 1991, str. 202.
3. Za odbornou konzultaci jsme zavázáni Dr. Olze Sixtové z Knihovny Židovského muzea v Praze.
4. Lieben, S. H.: *Die Ramschak Chronik. Ročenka Společnosti pro dějiny Židů v Československé republice* 1, 1929, str. 331–371.
5. David J. Podiebrad: *Altertümer der Prager Josefstadt*. 3. vyd. Praha, 1870.
6. Lieben, cit. dílo, str. 345.

7. Lieben, cit. dílo, str. 354: „*Die Fälschung Fischers ist unentschuldigbar, aber sie ist erklärlich, wenn wir bedenken, daß sie in die Zeit fällt, in der auch Hanka seine große Fälschung beging, die Königinhofer Handschrift.*“
8. Meyer, M. A.: *The Emergence of Jewish Historiography: Motives and Motifs. History and Theory* 27, 1988, p. 160–175.
9. Meyer, cit. dílo, p. 164: „*As Lieben points out, Fischer was not alone in forging historical documents. In 1818 the bohemian writer and librarian Václav Hanka published the fake Königinhofer (sic !) manuscript, which he claimed to discover.*“

Nebeský, Alexandreida a RKZ

JIŘÍ BERÁNEK, JIŘÍ URBAN

V minulém roce jsme vzpomněli jubileum Václava Bolemíra Nebeského (1818–1882). Při té příležitosti se nabízí připomenout jeho pohled na Alexandreidu a Rukopisy. Protože se Alexandreidou dlouhodobě zabývá PhDr. Jiří Beránek, položili jsme mu několik otázek.

U: Pane doktore, zaměřil jste se ve své odborné práci na Alexandreidu. Jak dalece jste Vaše poznatky publikoval?

B: Mám skompletováno značné množství materiálu, ale zatím byla publikována asi jen jedna třetina. A to v Časopise Národního musea ročník 1987, řada historická. Název článku zněl: Možnosti užití alegorie i jiné ohlasy dobových národních poměrů ve stě. Alexandreidě.

U: O Alexandreidě psal také Nebeský, jehož životní jubileum jsme si v loňském roce připomínali. Co soudíte o jeho názoru na Alexandreidu?

B: Nebeský napsal svou základní studii o stě. A. pod názvem Alendreis česká v ČČM kolem roku 1846. Je to práce fundovaná na neobyčejně vysoké vědecké úrovni.

Ve své výše zmíněné studii z roku 1987 jsem odhalil, že řecký král Alexandr z Alex. je alegorický model českého krále Václava II., aniž jsem Nebeského studii znal. A bylo pro mne velkým překvapením, když jsem později zjistil, že Nebeského závěr je v tomto tématu shodný. Jakoby Nebeský předběhl svoji dobu o 100 let.

U: Jaké jsou dnešní postoje k Alexandreidě?

B: Někteří badatelé zastávají názor, že alegorie v Alexandreidě je možná, ale uvádí pro alegorický model jiné panovníky. Jiní zase soudí, že alegorie tam není.

U: Jaký vztah měl Nebeský k Rukopisům?

B: Nebeský uznával Rukopisy za originály, nikoli za falza. Srovnával Rukopisy nejen s Alexandreidou, ale také např. s Dalimilem a dalšími veršovanými literárními památkami. Toto vtělil do velice rozsáhlé a podrobné studie Rukopis královédvorský, která vyšla v ČČM v letech 1852 a 1853 ve třech pokračováních.

Srovnání provedl na úrovni jazykovědné, literárněvědné i historické. Zmíněná studie nepostrádá ani popis hmotné stránky Rukopisu.

U: Nacházíte nějaké podobnosti mezi RK a Alexandreidou?

B: Hodně se podobá popis královny Olympiady v Alexandreidě a Kublajevny v písni Jaroslav.

U: Kam se Alexandreida řadí žánrově?

B: Někdy se uvádí, že Alexandreida je hrdinský, jindy rytířský epos. Ta různá terminologie ale neznamená žádný rozpor. Já považuji rytířský epos za mladší formu hrdinského eposu, jehož starší varianta existovala v dobách, kdy ještě doba rytířů nenastala.

Po stránce skladební techniky se Alexandreida řadí k umělé poesii, zatímco Rukopisy vykazují rysy poesie orální.

U: Vraťme se k Nebeskému. Některými publicisty bývá Nebeský označován za odpůrce pravosti Rukopisů. Zakládá se to na pravdě?

B: Za tzv. aféry Tagesbotské byl kýmisi Nebeský označen za autora anonymního článku *Handschrifte Lügen und palaeographische Wahrheiten*. To byl zřejmý záměr zdiskreditovat vědecké dílo Nebeského, které svědčilo pro pravost RKZ. V roce 1932 historik Roubík přinesl jasné důkazy, že pisatelem anonymního článku do Tagesbote aus Böhmen byl knihovník Zeidler a nikoli Nebeský.

Nebeský patřil mezi naše největší znalce světových literatur a jeho přesvědčení o pravosti Rukopisů není možno přisuzovat nacionalismu nebo fanatické víře.

Recenze

Král Artuš a kněžna Libuše

Britská oficiální věda se rozhodla při objasňování středověkých dějů z rozhraní mytologie a historické pravdy – na rozdíl od naší – nestranně využít posledních odborných postupů, jak pomocí určitých zásad dosáhnout pravdivého poznání. A takto samostatně uvažující Britové se chtěli konečně dozvědět co nejvíce o svém „šlechtném legendárním králi“, zpočátku zvaném Arthur, i když doba posléze setřela jeho národnost. Dodnes je král Artuš vzorem středověkého rytířského vládce.

Archeologové a historici se po léta postupně dopátrávali údajů, které někdy jsou kupodivu souběžně s Libušiným soudem – Rukopisem zelenohorským.

První záznamy o tomto rytířském králi jsou však až z 9. století, prý mající původ z „vypravování moudrých starců sedících kolem táborových ohňů“. Zde bylo nasloucháno o nadlidských úspěších jistého vojevůdce, snad nějakého Arthura, který jako poslední Kelt chránil – byť marně – svůj národ před náparem Anglosasů. Po vítězných bitvách posléze umírá kdesi na západních březích Walesu; tvrdí se, že roku 573.

Jaký to rozdíl mezi vědou britskou a českou „oficiální“, která považuje v této oblasti vše za jednou jasné, ačkoliv zde by byla povinna vrátit peníze, které jí bezelstně poskytovali pracující skrze nemístně vybírané daně. „*Vědec, pro kterého je cokoli na tomto světě samozřejmé, měl by svým učitelům vrátit sobotáles. Nemusíme nutně paradigmata (příklad, rš) vzít za své, musíme je alespoň chápat.*“⁽¹⁾

Při tom musíme přiznat, že i u nás se občas ukázala snaha rozvířit „tajemství a záhady“ Rukopisů – ale bylo to vždy jen s předem vytyčeným cílem: potvrdit svoji odmítavou teorii, a nikoliv se dobrat pravdy. „*V boji za pravdu je i ta největší lež dovolena. Jsem si jist, že boj o Rukopisy je tou nejošklivější fází v dějinách české kultury. A doufám, že tento rekord už nebude nikdy zlomen.*“⁽²⁾

Jsme toho svědky ve všech oborech, i těch, které nemají se zkoumáním Rukopisů pranic společného: každý si chce jen přiložit tu svoji otýpku klestí, jako ta babička v Kostnici. Namátkou se zmiňme o dvou podobných antikvitách. První je Jan Patočka, byť „*jeden z největších myslitelů 20. století*“⁽³⁾. Svěhlavě opakuje, jak „*se utíkalo před úkolem*

konfrontace s hlubinami duchovna tvrzením, že jsme je vlastnili v dávné minulosti ... Fenomémem tohoto uhýbání jsou nejen falešné Rukopisy ... To vytvářelo obrovskou lež celé duchovní tvorbě ... Vytvořil je začátkem 19. století Václav Hanka, aby podepřel tvrzení, že staročeská epika a lyrika existovala již ve 13. století ...⁽⁴⁾.

Užívání nesprávných slov na správném místě je pěstováno s oblibou i nadále. Před několika dny jsme si opět z ničeho nic připomněli druhou stařenku. Bylo to při výletu p. dr. Zd. Mahlera v laskavém pořadu v Divadle u Hasičů: „... byli jsme obdařeni padělanými Hankovými Rukopisy ... Potřebovali jsme berlíčku. Také opera Libuše z nich vychází. Byla ovšem napsána na německý text.“⁽⁵⁾ Jen tak mimochodem: „Co jsou Češi“ Jana Patočky bylo napsáno jako „Was sind die Tschechen“. Ovšem, „Patočka je filozof – ne historik: v tom je orlí nedochůdče. V tom směru s ním byla vždy těžká domluva,“ s pokrčením ramen prohlásil také jeden z největších historiků 20. století⁽⁶⁾.

To nás přivádí zpět k rytířskému králi Artušovi.

Britové se chtěli konečně dopátrat všeho, co se jen dalo zjistit ve Walesu šestého století. Jejich skuteční odborníci nebyli sráženi, jako u nás, předpojatými „fachidioty“⁽⁷⁾. S televizí podpořili archeology při vykopávkách v oblasti, kde při Carmarthenském zálivu Keltského moře měl vládnout dobroděj Merlin-Mirdhin. Na Ostrovech tedy nebylo tomu tak, jako v naší kotlince: dokumentarista Pavel Ries měj již připravený dokument o Napoleonově truchlivém konci na nepřístupné Svaté Heleně. Leč TV jej odmítla realizovat se současnými francouzskými osmi miliony Kč⁽⁸⁾.

Říká se, že francouzský konzul, uslyšev to, padl do mdloby.

Podobně dopadla s Českou televizí i Česká společnost rukopisná: byla odmrštěna, i bez těch osmi milionů, při své slušné žádosti alespoň o objektivnější zpravodajství k uváděnému tehdejšímu Lapidáriu „Příběh Rukopisů“⁽⁹⁾. Nezkoušený Miroslav Horníček zde (z toho pět minut hudby) stačil přednést pět historických nepravd pp. Mahlera et Činčery. „Nikdo není schopen na patnáctiminutové ploše postihnout celou problematiku RKZ, která by si zasloužila samostatný, zcela jinak pojetý dokumentární seriál.“⁽¹⁰⁾

Čeká se na něj právě osm let.

Mezi tím byly na břehu Keltského moře vykopány Chriss Morisem v jakýchsi hradištních rozvalinách nad hladinou, v hloubce jednoho metru, drobnější – ale důležité – archeologické nálezy odpovídající šestému století. Leč největší překvapení ho teprve čekalo. Byla jím břidlicová deska s vydlabanými písmeny (a to, jak se zdá, nikoliv Václavem Hankou): ARTOG NO.

Vykopávky se provádějí již přes šedesát let, a podkladem je velkolepá legenda: hrdina nezemřel, ale po dvanácti vítězných bitvách nad okupanty z Irska a Skotska se ukryl v přímořské jeskyni. S ním tu odpočívá celý slavný kruh krále Artuše⁽¹¹⁾.

Je něco společného mezi posledním keltským panovníkem a první českou kněžnou? Více, než můžeme na první pohled tušit.

Časová vzdálenost obou mytických postav je „jenom“ snad půldruha století. První kronikáři se o nich zmiňují téměř současně (opomineme-li těžko vročitelný Rukopis zelenohorský): britská kronika v roce 1130, Kosmas o třicet let dříve. Odehravši se děje, následně složení je opěvujících básní či písní a posléze jejich zapsání ovšem vždy následuje postupně s nejrůznějšími časovými prodlevami.

Obě bájně postavy představují ideální vzor národního panovníka. Proto jejich potomci věří, že v budoucnu, jednou, jim v nouzi přispěchají na pomoc. Artuš se vrátí z podzemí, aby z Britů vytvořil opět mocný a svobodný národ. Libuše po sobě zanechala zlatou kolébku „*zapadlou pod Vyšehradskou skálu v temné tůni, a tam čeká, čeká*—“.

Ale další podobnost, příbuznost genetická, je tu nejzmatatelnější. Je jí aktivní struktura řídicí dědičnost a určující vlastnosti organismu¹²⁾. Keltové jako pevné etnikum se ustavilo až v České kotlině s nejslavnějšími evropskými oppidy u Zbraslavi a Stradonic. Sem se dostali ze své původní domoviny v oblasti dnešního Rumunska. U nás prosluli jako Bójové, dávající našim zemím jméno Boiohaeum, a některé svoje geny, současně s bezpočtem dosud zachovalých, místních názvů. Když byli Keltové vytlačeni germánskými Markomany ze Střední Evropy, někdy těsně př. Kr., usídlili se za Lamanšským průlivem. Ale již po 5. století se proslulý keltský kmen rozptyluje, aby nakonec skončil statečným bojovníkem, původně asi zvaným Artog.

Při troše dobré vůle by mohl být vzdáleným Libušiným strýcem.

Stará pravda „*finis coronat opus*“¹³⁾ platí jenom ve Velké Británii, ale ne u nás. Zatím.

RADOMIL ŠOLC

Poznámky

1. Třeštík, D.: Tvůrcům národů. Naše post-marxistické samozřejmosti. Pokrok, národ, stát, feudalismus, prvobytně pospolitická společnost a jiné báchorky. *Lidové noviny* 9.12.2000.
2. Daneš, Z. F.: *Rukopisy bez tajemství a záhad*. Jihlava, Obzor 1995.
3. *Československý biografický slovník*. Praha, Academia 1992, str. 524.
4. Patočka, J.: *Co jsou Češi? Malý přehled fakt a pokus o vysvětlení*. Praha, Panorama 1992.
5. Pořad byl vysílán pod poetickým názvem *Jaro v Čechách* dne 3.5.2003 Českým rozhlasem 2.
6. Přednáška historika Josefa Polišenského (1915–2001) konaná v Židovské radnici v Praze dne 30.4.1997 na námět Procházka po Praze.
7. Oblíbené oslovení pp. kolegů p. dr. Zd. Mahlerem. Naposled 11.5.2003 v Českém rozhlasu 2 v pořadu O čertech.
8. Setkání s režisérem a dokumentaristou Pavlem Reisem. Český rozhlas 2 dne 13.5.2003.
9. Šolc, R.: Essai k televiznímu pořadu Příběh Rukopisů. *Almanach rukopisné obrany III*. Praha, Neklan 1995, str. 108.
10. Citován dopis ČT ze dne 27.5.1995, podepsán producent Karel Hynie.
11. Podkladem údajů je pořad *Nadpřirozené jevy ve světle vědy II, Král Artuš*. Dokumentární cyklus BBS a Discovery. ČT 2, 22.1.2003.
12. Jechort, P.: S kým jsou Češi v Evropě příbuzní. Výzkum cystické fibrózy mimo jiné objasňuje, jak před tisíciletími probíhalo stěhování národů. *Lidové noviny* 16.6.2001.
13. Konec krásli dílo. Ovidius Publius Naso: *Proměny* II, 85.

Sapkowski, Andrzej: Magické střípky. Ostrava, Leonardo 2002., 315 s. ISBN 80-85951-28-2.

Kniha je souhrnným vydáním již dříve u nás publikovaných fantasy povídek, jimž je předržena více než stostránková esej Král Artuš (str. 5–116). V ní se seznámíme s různými verzemi pověstí a legend o osídlení Británie, s historií a mytologií od doby Artušovy vlády až po 14. století, s vlivem událostí a náboženství na vývoj legendy. Autor nám předkládá různé verze legendy, srovnává s keltskou mytologií a v závěrečné části podává přehled postav spojených s mýtem, jejich původu, skutků a rolí v legendě.

Se sporem o stáří rukopisu se setkáváme v části, kde autor čtenáře seznamuje s historickými prameny a nejstaršími psanými verzemi legendy. Podle něj je nejdůležitějším rukopisem *Historia Regum Britanniae* od Geoffreya z Monmouthu sepsaná v letech 1100–1154. Její osud je popsán takto (str. 23):

„Hned po svém vzniku r. 1139 způsobila velký rozruch. Učenci ji označili za apokryfa báchorku, zkrátka podvod. Geoffrey všechny ujišťoval, že při psaní čerpal z originálního dokumentu v jazyce Britů, jenž mu prý byl darován arcidiákonem Oxfordu. Onen ‚originální‘ britonský dokument byl jednohlasně označen za padělek a též většina Geoffreym uváděných ‚faktů‘ za smyšlenky, bajky a fantasmagorie. Tento kritický názor nicméně nijak nezabránil, aby se Geoffreovo bezesporu apokryfické dílo nestalo bestsellerem – nebylo snad v té době v civilizované Evropě dvora, kde by Historia nebyla předčítána a kde by o ní nebylo disputováno. Dílo totiž bylo zajímavé po stránce literární.“

Když autor píše o vlivu křesťanství a objevení se Svatého grálu v artušovské legendě, uvádí dílo Roberta de Boron *Joseph d'Arimathie*. O vzniku tohoto spisu píše na str. 48:

„Robert de Boron (stejně jako Chretien de Troyes) se odvolává na jisté tajemné prameny, které mu dovolily obeznámit se s pravdivým příběhem evangelického Josefa a zázračného poháru svázaného s událostmi Poslední večeře, Ukřížování a Zmrtvýchvstání. Takové tajemné prameny jsou motiv starý jako literatura sama, vždy živý a moderní, přece jsme již hovořili o ‚autentickém britonském dokumentu‘ Geoffreya z Monmouthu. Ještě o stovky let později zprefabruje James Macpherson Ossianovy písně a čeští vlastenci se budou hádat o pravost Rukopisů. Tajemné prameny, z nichž se Robert de Boron dověděl pravdu o svatém grálu můžeme směle zařadit do stejné kategorie.“

PAVLÍNA PALEČKOVÁ

Členské zprávy

Zpráva o X. řádné valné hromadě České společnosti rukopisné

X. řádná valná hromada ČSR se uskutečnila v sobotu 22. března 2003 v salónku restaurace U Pešků v Národním domě na Vinohradech. Valné hromady se zúčastnilo jedenáct členů ČSR.

Program valné hromady byl zahájen ve 13.15 hod předsedou ČSR Ing. Jiřím Urbanem, který po úvodním slově přednesl *Výroční zprávu o činnosti ČSR za rok 2002*. Následovala *Zpráva o Knihovně ČSR za rok 2002*, podaná Ing. Jaroslavem Gaganem a *Zpráva o finančním hospodaření ČSR za rok 2002*, přednesená Karlem Nesměrákem. Ke zprávám Výboru ČSR nebylo připomínek.

Po úvodní části následovalo přijímání nových členů. Vzhledem k nízké účasti členů bylo s hlasováním – v souladu se Stanovami ČSR – počkáno půl hodiny. Za nové členy naší Společnosti byli přijati RNDr. Viktor Trkal, CSc. a pan Jan Vondrouš. Dále bylo obnoveno členství Mgr. Daně Mentzlové. Stav členské základny je nyní padesát jedna členů.

Následovalo hlasování o změně Stanov ČSR. Navržené zrušení funkce jednatele a sloučení funkcí knihovníka a archiváře nebylo valnou hromadou přijato. Dosavadní Stanovy ČSR tedy zůstávají nadále v platnosti.

Hlasování o volbě Výboru ČSR předcházela diskuse. Dosavadní předseda ČSR Ing. Jiří Urban vyjádřil své přání dále nekandidovat na funkci předsedy a navrhl na tuto funkci Karla Nesměráka, který kandidaturu po delší rozpravě přijal. Rovněž ke kandidatuře jednotlivých členů na ostatní funkce Výboru ČSR proběhla diskuse. V tajném hlasování byl Výbor ČSR na období 2003–2004 zvolen takto:

- předseda: Karel Nesměrák
- jednatel: Robert Jan Hřebíček
- knihovník: Ing. Jaroslav Gagan
- archivář: David Prokop
- pokladník: Mgr. Dana Mentzlová
- revizor: Ing. Jiří Urban

Členské příspěvky na rok 2003 byly ponechány ve stávající výši, tj. výdělečně činní členové 200 Kč, nevýdělečně činní členové (studenti, důchodci, nezaměstnaní) 100 Kč.

V odborné části seznámila Mgr. Dana Mentzlová přítomné s nejnovější studií PhDr. Julia Enderse o východní provenienci RK. Ing. Jaroslav Gagan referoval o darování Perkovy knihovny a seznámil s doplňky k Laiskeho soupisu vydání Rukopisů. Odbornou část uzavřel Ing. Jiří Urban, který připomněl 100. výročí narození Ing. Karla Urbana, přectením dopisu časopisu *Dějiny a současnost*, kterým Karel Urban reagoval v roce 1967 na článek J. Kočího *Čeští fašisté a obrana RKZ*.

Poté následovala volná diskuse.

Desátá řádná valná hromada ČSR byla ukončena v 17.00 hodin.

KAREL NESMÉRÁK

Zpráva o Knihovně ČSR za rok 2002

Knihovna ČSR v roce 2002 nakoupila nebo dostala darem 34 titulů s rukopisnou tematikou. Chtěl bych poděkovat dárčům, podle abecedy, bez titulů: Beránek, Gagan, Ogoun, Nesměrák, Svátek, Šíl, Šolc a Urban. Knihovnu využívají návštěvníci pravidelných schůzek Společnosti, na těchto schůzkách bylo vypůjčeno 16 knih k domácímu studiu.

Pomalu pokračuje přepis některých knih do hypertextové verze na internet, aby se mohli k rukopisné literatuře dostat také mimopražští a zahraniční členové ČSR a ostatní zájemci o Rukopisy (možnosti využívají hlavně studenti středních a vysokých škol). Nově jsou k dispozici tituly:

- Kolda: Závěrečná slova o Rukopisech (1932)
- Perek: Rukopisy Královédvorský a Zelenohorský jsou pravé (1931)
- Wurt: Proč nemohl Hanka být padělatelem RZK? (1911)
- Žunkovič: Závěr českého sporu o Rukopisy (1933)

Stále narůstá počet odkazů na naše rukopisné stránky na internetu (na literárních serverech, na webovských stránkách gymnasií a také v některých veřejných knihovnách). Díky knihovnám má přístup k internetu (většinou zdarma) téměř každý a na zvyšujícím se počtu odkazů a přístupu k našim stránkám je to vidět.

JAROSLAV GAGAN

Poznámka k placení členských příspěvků

Jako každým rokem si dovoluji připomenout všem členům ČSR, že je jejich členskou povinností uhradit členský příspěvek do dvou měsíců od uveřejnění jeho výše pro daný rok ve Zprávách ČSR. Jak je uvedeno výše ve Zprávě o X. řádné valné hromadě ČSR, byly na rok 2003 členské příspěvky ponechány v loňské výši, tedy:

- výdělečně činný člen: 200 Kč
- studující, důchodci, nezaměstnaní: 100 Kč.

Členské příspěvky lze uhradit třemi způsoby:

1. bankovním převodem na účet ČSR u Československé obchodní banky, účet číslo: 156 288 258/0300,
2. poštovní poukázkou na adresu pokladníka ČSR: Mgr. Dana Mentzlová, U Zvoničky 45, Mirošovice, 251 66 pošta Senohraby.
3. osobně pokladníkovi ČSR na každé schůzce a akci ČSR.

Dary a dobrovolné vyšší členské příspěvky jsou vítány.

DANA MENTZLOVÁ

Perkova knihovna

Česká společnost rukopisná dostala v lednu 2003 vzácný dar od Doc. Dr. Luboše Perka, DrSc., vnuka zakladatele a prvního předsedy Čsl. společnosti rukopisné JUDr. Václava Perka – sbírku 106 rukopisných publikací. V tomto souboru, který budeme evidovat jako celek – Perkovu knihovnu – je mnoho zajímavých a v knihovnách téměř nedostupných publikací, např. první čtyři Hankova vydání Rukopisů (1819, 1829, 1835, 1843), dále fotografická vydání Vrťátkovo (1862) a Vojtěchovo (1930). Vzácný je spis bratří Jirečků *Die Echtheit der Königinhofer Handschrift*, dále spisy Brandla, Flajšhanse, Gebauera, Mareše, Seykory, Žunkoviče a dalších.

Také JUDr. Václav Perka vydal dvě publikace: *Starodávné básně Rukopisů zelenohorského a královédvorského. Podle čtení prof. Dr. Frant. Mareše.* (1934) a *Rukopisy královédvorský a zelenohorský jsou pravé* (1931). V exempláři druhé knihy najdeme věnování: „*Svému milému vnuku Luboši Perkovi, jenž byl mým spolupracovníkem, věnuji tento výtisk. V Praze, 23.4.1931. Dr. Perka.*“

To bylo Luboši Perkovi dvanáct let. Jeho děda, JUDr. Václav Perka (27.9.1859–14.5.1940), byl původem jihočechem z Kamenice nad Lipou. Působil jako právník na Moravě, jako poslanec moravského sněmu vymohl roku 1905 zákon zvaný Lex Perka, který přikazoval, že české dítě patří do české školy. Od svého mládí byl horlivým ctitelem RKZ a pokládal je za nejskvělejší památky starověké vzdělanosti národa českého. Po přesídlení do Prahy začal JUDr. Perka organizovat obranu RKZ a pořádal první soukromé schůzky přátel Rukopisů. Když prof. Mareš napsal na základě vydání Vojtěchových fotografií svůj nejdůležitější spis *Pravda o Rukopisech zelenohorském a královédvorském* (1931), nemyslel na vydání této knihy (přes 400 stran) za svého života. Aktivní JUDr. Perka založil vydavatelské družstvo (paní Fanči Jeřábková, MUDr. Kettner, MUDr. Rubeška, lékárník Gotthard a JUDr. Perka) – členové složili peníze na vydání knihy v tiskárně Aloise Wiesnera nákladem 2000 výtisků. Tato kniha dodnes zůstala základním dílem rukopisné obrany.

Doc. Luboš Perka vystudoval katedru astronomie na Masarykově universitě v Brně, tam byl také habilitován docentem. Byl ředitelem Astronomického ústavu Akademie věd, šéfem meziplanetární divize při OSN v New Yorku, hostujícím profesorem na zahraničních universitách atd. Dodnes je aktivní v pražské pobočce Astronomického ústavu AV ČR. V roce 1999 dostal cenu Františka Nušla (vynálezce cirkumzenitálu; mj. také zakladatel Československé společnosti rukopisné).

Ještě jedna zajímavost týkající se Rukopisů: spolužákem Luboše Perka na Jiráskově gymnasiu v Praze byl Jaroslav Šonka, později známý jako „dábílův advokát“ v tzv. Ivanovově týmu pro hmotný průzkum Rukopisů v letech 1967–1974.

Děkujeme panu Doc. Luboši Perkovi a jeho paní za vzácný dar pro Knihovnu České společnosti rukopisné a přejeme jim do dalších let hodně osobní pohody a stálé zdraví.

JAROSLAV GAGAN

Drobné zprávy

- Časopis Revolver Revue (jubilejní 50. číslo) otiskl rozsáhlou studii Jiřího Brabce *Antisemitská literatura v době nacistické okupace*. Autor si mj. všímá činnosti Vlajky: „*Nacionalismus Vlajky, která vydávala stejnojmenný časopis, se sytil ponejvíce reaktualizovanou diskusí o Rukopisech královédvorském a zelenohorském, jež byla podnícena zejména spisy Mareše a jeho stoupenců ... Již tím se demonstroval odpor proti nevlastenectví T. G. Masaryka.*“ Dále napsal, že během okupace se obhájci soustředili kolem listu Národní výzva a pokoušeli se pokračovat v obhajobě pravosti Rukopisů: „*Zdžlo se, že nastala vhodná doba pro definitivní potvrzení pravosti a vyřešení dávných sporů odsouzením všech, kdo je považovali za falzifikát. Do roku 1940 pokračoval boj o potupenou čest národa; byla vypsaná soutěž na převed Rukopisů do novočeštiny a Zábaj, Jaroslav a Beneš z Heřmanova byli kladeni jako vzory proti hlíze švejkovské.*“ Dále dodává, že Němci již roku 1940 přistoupili k radikálnímu zákazu „*oživovat český mýtus, spojený nejen s Václavem Hankou, ale také s Františkem Palackým*“.
- Revue literatury faktu Přísně tajné! (číslo 1/2003) přinesla článek Otakara Špecingera *O bitvě u Turska*. Autor rozebírá záznamy kronikářů (Kosmas, Dalimil, Hájek): „*...Kronika česká předstává o lucké válce nejvíc zkrslila, nehledě na Rukopis královédvorský, podvrh Václava Hanky z 19. století.*“ Dále si všímá datování bitvy, archeologických nálezů a končí konstatováním, že pokud k bitvě skutečně došlo, byla nejspíš na jiném místě, než u dnešní vsi Tursko.
- Nakladatelství Odeon vydalo 3. díl všeobecné encyklopedie *UNIVERSUM (M–R)*, kde pod heslem Rukopisy jsou Rukopis královédvorský (údajně ze 13. století) a Rukopis zelenohorský (údajně z 9.–10. století). Jako autoři jsou uvedeni Václav Hanka a Josef Linda; odpůrci Rukopisů (Dobrovský, Gebauer, Masaryk).
- Nakladatelství H&H vydalo knihu Jaroslava Boučka: *Jan Slavík. Příběh zakázaného historika*. V knize jsou dvě kapitoly věnované Rukopisům. Mimo jiné napsal: „*Byl to právě Jan Slavík, který v dubnu 1937 v budově filosofické fakulty na tehdejší Smetanově náměstí zahájil cyklus debatních večerů o Rukopisech. Tyto přednášky uspořádal legionářský Svaz národního osvobození, aby tak čelil agitáčnímu tažení nových obránců RKZ z řad politické pravice. ... Obránci RKZ se dostavili pod vedením Jana Vrzalika, autora Poučení o nepaděláních Rukopisech (1934), jako sevřená falanga a frenetickým potleskem svým řečníkům a přerušováním přizvaných odborníků se snažili udělat z vědecké diskuse politickou agitku. Podle svědectví denního tisku se jim „žluč rozlévala po útrokách jako Chruďošovi“ a závěrečný večer, kde vystoupil Zdeněk Nejedlý, musel být předčasně ukončen ...*“
- Kniha francouzského historika Alaina Soubigoua *Tomas Masaryk*, kde je zmínka o rukopisném sporu a také o České společnosti rukopisné, dostala ve Francouzské akademii v Paříži prestižní cenu Maurice Baumonta. Doufáme, že kniha již brzy vyjde v českém překladu.
- V Kabinetu knižní kultury v Národním muzeu byla zahájena (12.3.2003) výstava *V mé duši věčný smutek dlí a věčné teskno... Knihovníci Národního muzea jako spisovatelé*. Při zahájení promluvil Dr. Bezděk, emeritní ředitel Oddělení časopisů KNM. Zmínil několik knihovníků a o Hankovi řekl, že je podezřelý z účasti na Rukopisu královédvorském. Na výstavním panelu věnovaném Hankovi je formulace ostřejší, obviňuje Hanka z falšování RKZ. Dále jsou tam úryvky: z Paměti J. V. Friče (o ztřeštěném Dundrovi, který měl na Hanka pífku, že vynalezl Královédvorský rukopis) a z knihy Jarmila Krecara Hledání včerejšího dne: „*Zúctuje-li se klad a zápor Hankova díla, nelze sdíletí soud, jenž mu vyměřil tak hluboký pád, jak vysoká byla kdysi jeho sláva. Praktický výsledek Hankovy činnosti v tomto národě kulturních sebevrahů byl kladný.*“
- Sborník *Marginalia Historica V*, který vydala Katedra dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty UK a Výzkumné centrum pro dějiny vědy přinesl další ukázkou z diplomové práce Mgr. Josefa Bočka o RKZ, tentokrát pod názvem: *Der Angriff auf die RKZ von 1858. Sein politischer Hintergrund und öffentlicher Widerhall*. Předchozí ukázkou vyšly v časopise Dějiny a současnost a v publikaci ústeckého muzea Němci v českých zemích.
- Brněnské nakladatelství Barrister & Principal vydalo knihu rakouského novináře Alfreda Payrleitnera *Rakušané a Češi – svérávné přibuzenství*, kde kapitola Fatální falzifikáty je věnovaná Rukopisům. Autor v ní popisuje, jak Češi reagovali na knihu Paula Kische *Der Kampf um die Königinhofer Handschrift* (1918).

JAROSLAV GAGAN

Česká společnost rukopisná (založena 1932)

Jugoslávských partyzánů 21, 160 00 Praha 6

e-mail: rkz@kix.fsv.cvut.cz

IČO: 492 801 80

Bankovní spojení:

ČSOB, č. ú.: 156 288 258/0300

WWW stránky o RKZ:

<http://kix.fsv.cvut.cz/rkz/>

WWW stránky ČSR:

Elektronická konference o RKZ:

rkz-l@kix.fsv.cvut.cz

Zprávy České společnosti rukopisné

Řada VI, č. 3, 1. června 2003.

ISSN 1213-9033

MK ČR E 13420.

Vydává Česká společnost rukopisná, Jugoslávských partyzánů 21, 160 00 Praha 6.

E mail: rkz@kix.fsv.cvut.cz. On-line přístupno na <http://kix.fsv.cvut.cz/rkz/csr/>.

Rediguje Karel Nesměrák. Vychází dvakrát ročně.